

ANO V - MARÇO 1964

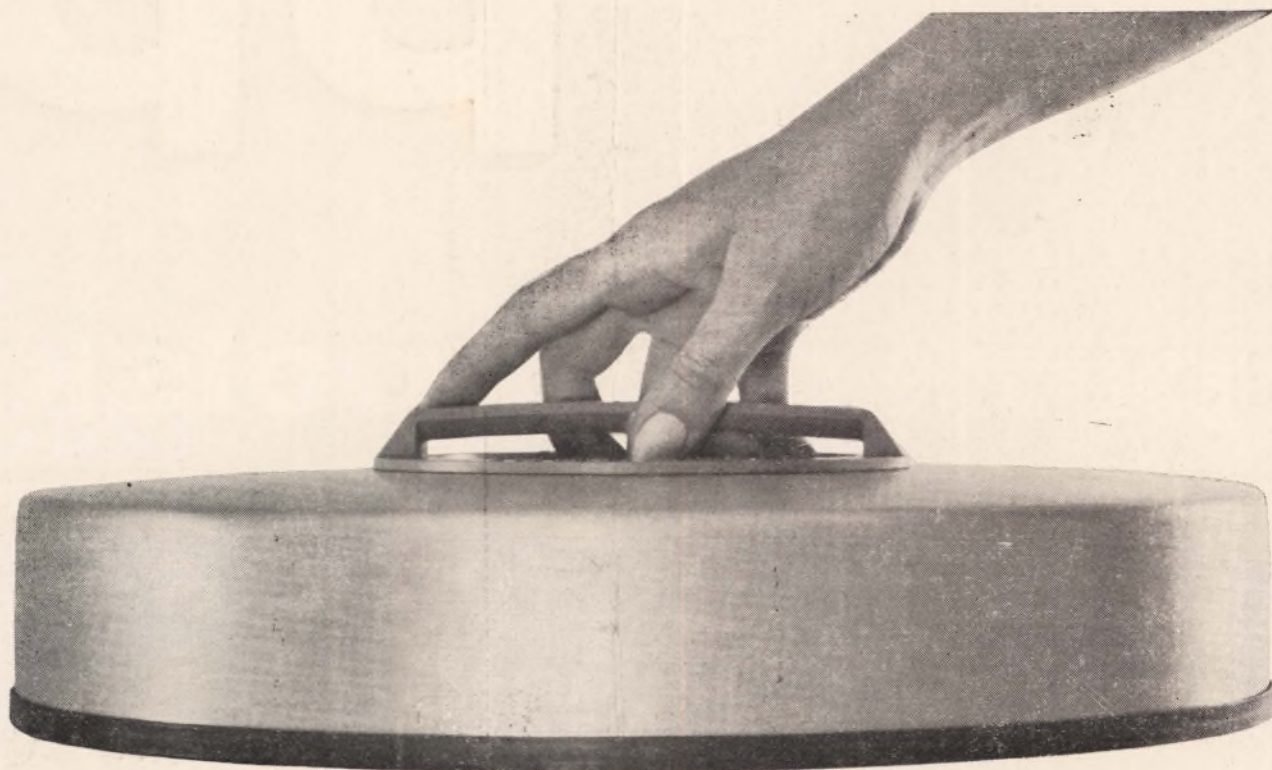
N.º 39

3
pp

przegląd polski

revista polonêsa

EQUIVALENTE A 25.000 CARTÕES PERFURADOS

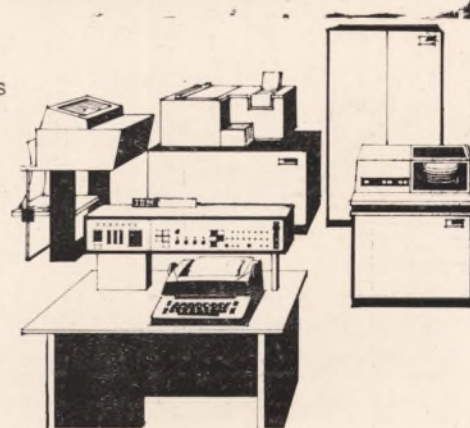
Isto é uma memória removível de discos.

Tem o volume de uma pequena pilha de discos de vitrola, mas é equivalente a 25.000 cartões perfurados, com capacidade de armazenar até 2.980.000 caracteres de informação.

A memória removível de discos foi lançada com o NÓVO IBM 1440, um computador de baixo custo, ao alcance das indústrias de pequeno porte... Realiza a mesma tarefa básica dos grandes computadores e dá respostas administrativas em questão de segundos.

Pesando menos de cinco quilos e contendo, cada uma, seis discos magnéticos, as memórias do NÓVO IBM 1440 são intercambiáveis e podem ser trocadas facilmente, em apenas 50 segundos. Isto significa armazenamento ilimitado de informações.

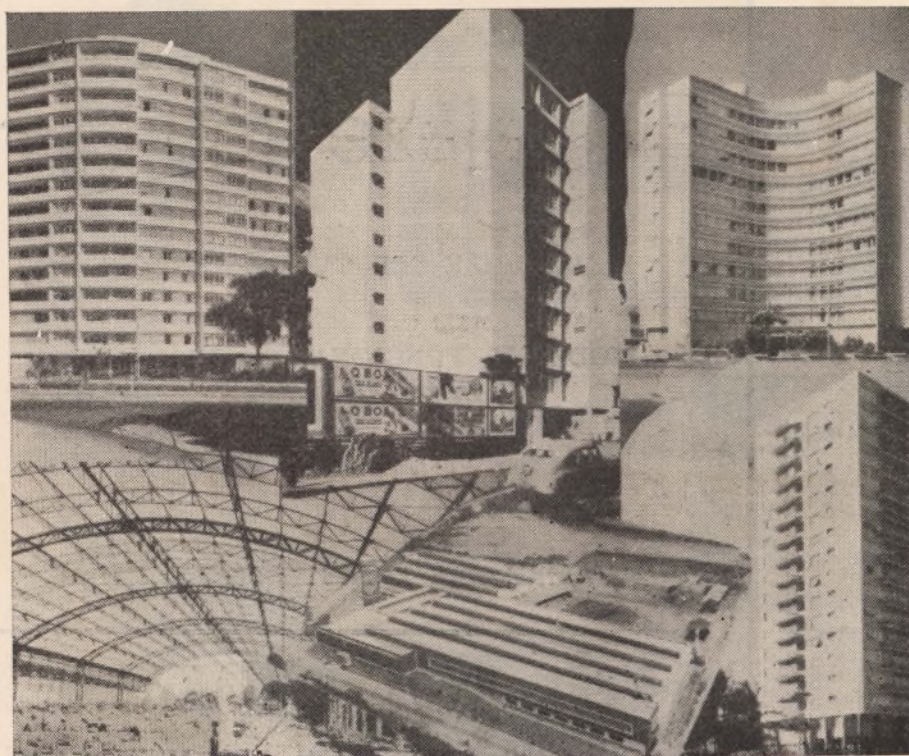
Será o NÓVO IBM 1440 o seu primeiro computador?
É muito provável que sim.

IBM 1440
IBM DO BRASIL LTDA.

RIO DE JANEIRO: Av. Rio Branco, 80 - 6.º and. - Tel. 23-8566
SÃO PAULO: Avenida São Luiz, 86 - Telefone 32-5167

FILIAIS: Belém - Belo Horizonte - Brasília - Curitiba - Fortaleza - Niterói - Porto Alegre - Recife - Salvador - Santos

Organização completa de
construções e projetos
de edifícios
industriais,
residenciais
e obras de
engenharia

12 ANOS DE
TRADIÇÃO

Construtora e Imobiliária Tresel S. A.

AVENIDA S. JOÃO, 1086 - 4.º And. - FONE 36-7186 (rêde interna) - SÃO PAULO

"INTRA FERRO"

Indústria de Trefilação de Ferro Ltda.

Trefilação de metais não ferrosos:

Alumínio

Alpaca

Cobre

Latão

Av. Celso Garcia 1.338

phones: 93-1471

São Paulo

INDUSTRIA DE ABRASIVOS S.A.

Rua Fernandes Vieira, 174 - Belém - Fones: 92-2764 e 93-9700

Elektryczne instalacje przemysłowe
niskiego i wysokiego napięcia

E L O B R A

OBRAS ELÉTRICAS LTDA.

Brigadeiro Tobias 356 — 10.º Conj. 103 — Tel.: 34-0806

SÃO PAULO

Paczki i pieniądze

DO POLSKI I ZWIĄZKU SOWIECKIEGO

P. K. O. — Warszawa

Tazab — London

Z a s t ę p s t w o:

Empresa — J. RAJIC LTDA.

Praça da Sé, 399 — 4.º

Telefon: — 33-4983 i 36-8530

SÃO PAULO — BRASIL

Embeleze seu Lar

E VALORIZE SEU TV TORNANDO-O

MODERNO, FUNCIONAL E AGRADÁVEL

Mesas ELEM para TV

PROCURE NAS LOJAS ESPECIALIZADAS

WEEK-ENDY I WAKACJE

RANCHO BOA ESPERANÇA, SÃO JOÃO NOVO

1.000 m. n.p. morza, źródła wody mineralnej, uroczne spacerory,
konie pod wierzch, owoce.

Apartamenty z wodą bieżącą i światłem elektrycznym, kuch-
nia polska. — CENY UMIARKOWANE.

Odległość od São Paulo — koleją 1 i ½ godz. Estr. Soroca-
bana lub drogą kołową via Estr. Raposo Tavares do Mayla-
skiski, a stamtąd 7 klm. do S. João Novo.

Informacje telefonicznie: tel.: 35-5584 lub

Caixa Postal, 6335, São Paulo.

Tel.: SÃO JOAO NOVO N.º 9

KUBKI PAPIEROWE

do 1 ltr pojemności

BUTELKI PAPIEROWE

(Container's)

Talerzyki i kubki papierowe

Na uroczystości, pikniki, etc. (Fantasia)

Opakowania specjalne dla super-mercados, fabryk konserw, etc.

INDÚSTRIA INAJÁ

Artefatos, Copos, Embalagens de Papel S.A.

— ★ —

Fábrica: Rua Clelia, 1642 — Fone: 62-8631 — SÃO PAULO

End. Electr.: "COPINDUS"

JEDNODNIÓWKA

California News

Niezależne pismo miesięczne. Ciekawe arty-
kuły i wiadomości ze Stanów Zjednoczonych,
głównie z Kalifornii i Arizony.

Prenumerując "Jednodniówkę" nie
płacisz w dolarach. Wystarczy, że
prześlesz używane znaczki pocztowe
z Południowej i Centralnej Ameryki.

Zamówienia należy kierować pod adresem:

B. A. Zaremba, 6481 E. Florence ave
BELL GARDENS, Cal. U. S. A.

CONSTRUÇÕES MECANICAS

ROZENOWICZ LTDA.

Transportadores

Alimentadores

Elevadores

Peneiras

Moinhos de martelos

Estruturas metálicas

Rua da Balsa, 10 PIQUERI

Cx. Postal, 11.912 — SÃO PAULO

Lona de Freios

Thermoid

MARCA REGISTRADA

- para qualquer carro!

Usada como equipamento original pelos maiores fabricantes de automóveis e caminhões dos EE. UU.

- Brecadas mais rápidas
- Temperatura sempre baixa
- Duração mais longa
- Paradas mais suaves

Produzido no Brasil sob licença exclusiva e supervisão da THERMOID COMPANY, TRENTON N.J. U.S.A. por

PLÁSTICOS DO BRASIL S. A.

Avenida "F" (Travessa da Av. Tomaz Edison, 1251 - Barra Funda) — Fones 34-7413 - 35-9618 e 35-6726 — Cx. Postal 16327 (Casa Verde — SÃO PAULO.

Publitem 63-14

A VENDA EM TODO O BRASIL NAS MELHORES CASAS DO RAMO

KORZYSTAJCIE Z USŁUG

Companhia para Expansão da Construção

"COEXCO"

COEXCO inkorporuje nowoczesne i komfortowe domy mieszkalne. W domach COEXCO rozmieszczenie mieszkań, ich wykończenie i estetyka pozostają na najwyższym poziomie.

Pięć zasad COEXCO:

niezawodny termin
stała, niezmienna cena
własne tereny
staranne wykończenie
sprzedaż na raty

COMPANHIA PARA EXPANSÃO DA CONSTRUÇÃO "COEXCO"

São Paulo, r. São Bento, 279 — 12 piętro. Tel. 33-4737

Caldeiraria e Mecânica INOX Ltda.

ESPECIALIZADOS EM AÇO INOXIDÁVEL — COBRE — ALUMÍNIO — FERRO —

RESERVATÓRIOS
AUTOCLAVES
CALDEIRAS
TANQUES
TACHOS

EQUIPAMENTO P/INDÚSTRIAS

- ★ Química - Farmacêutica
- ★ Gorduras - Sabões
- ★ Perfumarias - Cosméticos
- ★ Têxtil - Tinturarias
- ★ Papel - Papelão
- ★ Conservas - Chocolates
- ★ Carnes - Frigoríficos
- ★ Laticínios - Pasteurizados
- ★ Bebidas - Distilarias
- ★ Plásticos - Borracha
- ★ Tratamento de água

ESCRITÓRIO E FABRICA:
Rua Oliveira Lima, 455
C a m b u c i

Fone: 35-4995
SÃO PAULO

Indústria Metalúrgica

STELLA LTDA.

TUBOS "ELETRODUTOS"

TUBOS TREFILADOS

TUBOS PARA QUALQUER FIM INDUSTRIAL

Escritório: — Rua Conselheiro Crispiniano

N.º 53 — 9.º andar — conj. 93

Telefones: — 35-9189 e 35-9180

SÃO PAULO

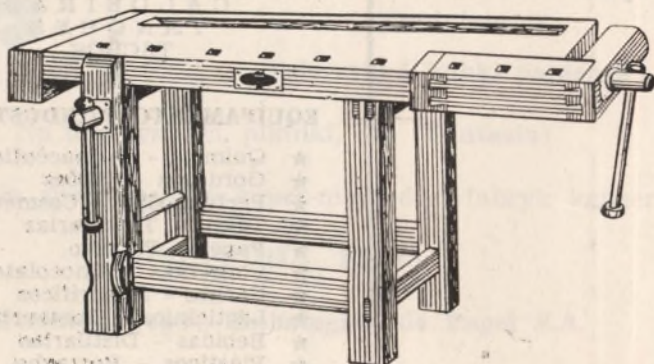
Fábrica — Via Monteiro Lobato, 3097

Guarulhos

INDÚSTRIA DE MADEIRAS

RUA SOUZA LIMA, 200 — TEL.: 52-3942, — SÃO PAULO

Fabrykuje solidne warsztaty dla stolarzy, modelarzy i amatorów jak również dla ślusarzy, jubilerów i t. p.

Posiadamy duży zapas warsztatów gotowych.

PASSAGENS AÉREAS

O U

MARÍTIMAS A PRAZO

Para qualquer parte do
BRASIL

e do

MUNDO

Vendas e Informações:
PELA COMPANHIA DE SUA
PREFERÊNCIA.

Agência Geral

"TOUR-BRASIL"

Avenida Ipiranga, 1129

Telefones:

37-8671

36-5402

36-1740

**PREPARAMOS A
DOCUMENTAÇÃO.**

Tipografia

ALADA LTDA.

Rua Vitória, 237 Tel.: 35-2994

SÃO PAULO

Druki handlowe wszelkiego
rodzaju

Zaproszenia na śluby

Karty wizytowe

Stemple

WYKONANIE SOLIDNE

I TERMINOWE

"BRASTRAF" INDÚSTRIA DE TREFILAÇÃO S. A.

Trefilação de:

Tubos de aço com ou sem costura.

Barras cheias redondas e com todos os perfis.

Arame de aço.

Rua Ibitirama, 1.800
V. Prudente
Enderêço telegráfico
"BRASTRAF"

Enderêço para correspondência
Rua 7 de Abril, 252 — 10.º

Fones: 63-3100
63-3109

SÃO PAULO

**RODOVIÁRIA
EXPRESSO**

LEÃO LTDA.

TRANSPORTES RODOVIÁRIOS PARA:

**São Paulo
Salvador
Recife**

Av. Guilherme Cotching, 776

Fone: 93-7910 — SÃO PAULO.

SPIG

**Sociedade Paulista
de Instalações Gerais S. A.**

PROJETOS

INSTALAÇÕES INDUSTRIAIS

ELETRICIDADE

MECÂNICA

HIDRÁULICA

AV. DUQUE DE CAXIAS, 94

FONE: 52-1105 - (Rêde Interna)

End. Electr.: "SPIGERAL"

São Paulo

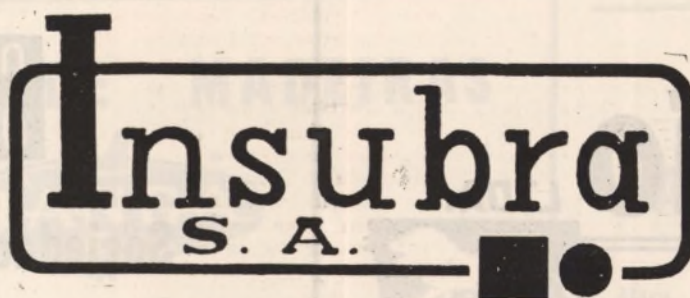
RESIL S.A.

INDÚSTRIA E COMÉRCIO

RUA MARTIM BURCHARD 254

FONES: 93-5050 - 92-2498

**CARCASSAS DE MOLAS DE AÇO
PARA VEÍCULOS MOTORIZADOS**

A MAIS COMPLETA LINHA DE TÓDAS AS MÁQUINAS PARA SEU ESCRITÓRIO

Distribuidores exclusivos no Brasil das seguintes marcas:

ADLER — máquinas de escrever e de contabilidade

EVEREST — máquinas de escrever e somar, de calcular e de contabilidade

ROTO-CENTO-PRINTO — duplicadores e mimeógrafos a álcool, tinta e processos heliográficos

CITOGRAPH — equipamentos de endereçar e organização

ORMIG — máquinas de racionalização e organização de trabalho

DIEHL — máquinas de calcular superautomáticas

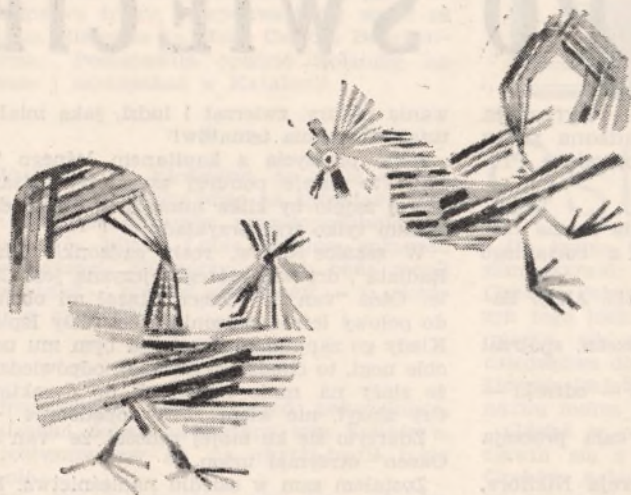
POSTALIA — máquinas para franquear correspondência e selos fiscais.

São Paulo: — rua Vitória, 302/4, fone: 37-3171

Rio de Janeiro: — Av. Rio Branco, 138, 14.º, fone: 22-6663 e 22-9880

Pôrto Alegre: — Praça Rui Barbosa, 220 Ed. Tannhauser 2.º, fone: 8323

DISTRIBUIDORES AUTORIZADOS NAS OUTRAS CAPITAIS DO PAÍS.

REDADORES RESPONSÁVEIS: Casimiro Kinskowski e Sigismundo Schlegel.

REDATOR CHEFE: Seweryn A. Hartman

DIRETOR ADMINISTRATIVO: Sérgio Elia.

REPÓRTER: José Fassina

REVISOR: Adelio Buono

EDITADA: pela Revista Polonêsa.

Redação e Administração: Av. Ipiranga, 1071 - 8.º - S/811/12
Cx. Postal 4530 - Fone: 35-5432 — São Paulo — Brasil.

Assinaturas: Cr\$ 1.200,00 anuais (12 números). Para os estados do Paraná, Santa Catarina e Rio Grande do Sul Cr\$ 800,00.

Para o exterior: US \$ 3,00.

Composto e impresso na "GRÁFICA VICENTINA LTDA." —
Alameda Cabral, 846 — Curitiba — Paraná

POLITYKA I RZECZYWISTOŚĆ — POLITYKA I RZECZYWISTOŚĆ — POLITYKA

ALEKSANDER PŁACZKOWSKI

Perypetie jednego sprawiedliwego w Gomerze

Zgodnie z ustaloną już od dawna w Niemczech zachodnich tradycją — nadal kultywuje się tam zupełne bezprawie pod płaszczykiem legalizmu. Czołowa, choć nie pisana zasada tej tradycji głosi, że z każdego — kto usiłuje tępić pozostałości hitleryzmu, zwalczając np. pohitlerowskie obsady personalne w życiu państwowym Bundesrepublik, z każdego — kto oskarża, należy uczynić oskarżonego

Mnóstwo już ludzi padło ofiarą tej podstępnej zasady, stosowanej przez zainteresowane koła z całą perwersją, bez namysłu, niejako automatycznie. Można by tu wymienić liczne przykłady, jak np. działacza Niemieckiej Unii Pokoju — Lorenza Knorra, który miał odwagę publicznie oskarżyć pięciu czołowych oficerów Bundeswehry o przeszłość hitlerowską i został skazany przez sąd za dopuszczenie się "formalnej obrazy". Jego los, być może, nie jest najbardziej miarodajnym przykładem, Knorr bowiem należy do stowarzyszenia, które opiera się na ideach kolidujących zarówno ze światopoglądem CDU, jak i z narzuconym przez nią społeczeństwu programem remilitaryzacji. Knorr zaatakował nie jakieś tam pomniejsze szyszki eks-hitlerowskie, lecz samą "zrenięcą oka" Bundesrepublik — kierownictwo Bundeswehry; przy istniejącym więc "ładzie" niejako musiał być skazany.

Okazuje się jednak, że "ład" ten zasada się nie tylko na Bundeswehrze, lecz w nie mniejszym stopniu również na zhitleryzowanym sądownictwie. Wbrew pozorom, a nawet pomimo dopuszczania do publicznej dyskusji na temat obsady hitlerowskiej w bońskim aparacie wymiaru

sprawiedliwości — również i sądownictwo jest w istocie rzeczy nienaruszalne. Na straży tej jego nienaruszalności stoi państwo bońskie. Jeśli dopuszcza ono od czasu do czasu krytykę publiczną w tej kwestii, czyni to w słusznym przekonaniu, że sędziowie są na tyle biegli w zonglowaniu paragrafami prawa i w razie potrzeby tak sprawnie zdolają omotać człowieka, by sami dać sobie radę z wszelkimi atakami na swoją przeszłość.

Nigdy może nie znalazło to trafniejszej ilustracji, niż w sprawie dra. Elmara Hertericha z Würzburga (płn. Bawaria). Afera ta trwa już blisko dwa lata, a ile jeszcze czasu ciągnąć się będzie — przy obecnej postawie władz federalnych, zwłaszcza zaś resortu sprawiedliwości ministra Buchnera — po prostu nie podobna przewidzieć. Chodzi tu bowiem właściwie nie o jedną sprawę, lecz o cały kompleks spraw, w które uwikłano człowieka za to, że oskarżał... A oskarżał z dowodami w rękach, nie gołosłownie. Dr. Herterich, zawodowy lekarz, nie należący do żadnych "zdrożnych" organizacji, długo przyglądał się najróżniejszym wyczynom sądowniczym w Würzburgu. W końcu stracił cierpliwość obywatelską i postanowił w naiwności ducha zdemaskować hitlerowców w sądownictwie tylko tego jednego miasta. Wystąpił pod koniec 1962 r., kiedy zgromadził mnóstwo nieodpartych dowodów. Wkrótce jednak mógł stwierdzić, że dokumenty te najzupełniej zignorowano i zanim zdążył się spostrzec, już z roli oskarżyciela zmienił się w oskarżonego... Po prostu zastosowano podstawową w sądownictwie Bundesrepublik zasadę tra-

dycji kultywowania bezprawia pod ochroną prawa...

W ciągu 1963 r. posypało się na dra. Hertericha kilka procesów o "obrazę", o "zwykłe pomówienie", ba — "o zdradę stanu"; zaczęto go wszelkimi sposobami szykanować, doprowadzono do aresztowania jego żony, którą oderwano od małych dzieci pod pretekstem, że nie zwróciła kilkuset marek jakiegoś długu. Wreszcie pod obuchem tych wszystkich prześladowań dr. Herterich postanowił — jak kiedyś III Rzeszę — opuścić Bundesrepublik i wraz z rodziną przesiedlić się do Szwecji na emigrację: zupełnie jak za czasów hitlerowskich.

O decyzji tej dowiedziała się prasa. Zdawać by się mogło, że w tym stanie rzeczy sprawą zainteresują się jakieś władze nadrzędne, że zechcą interweniować i zapobiec tej niezbyt fortunnej dla reżimu bońskiego decyzji, która prze-

W TYM NUMERZE:

m. in.:

— opowiadanie H. Przyborowskiego "Zośka",

— dalsze wspomnienia więźnia Gestapo,

— i jak zwykle "Reflektorem po świecie"

— oraz wiele innych ciekawych artykułów i opowiadań.

REFLEKTOREM PO ŚWIECIE

Temat, — przynajmniej dla mnie — jest ciekaw i pozwolę sobie zatrzymać na nim światło Reflektora.

Za czasów Cara Piotra Wielkiego, o którym Puszkina pisał:

„Na bierze pustynnych woł,
Stojął on, dum wielkich poń
I w dal gładził...
Pred nim szeroko Newa niesłasia,
Biednyj czołn, na niej stremiliła odino...”

Otóż, za czasów „Miedzianego jeźdźcy”, twórcy Petersburga, wybudowano na Newie pierwszy most pontonowy. Ukończono go w nocy z soboty na niedzielę, w którym to dniu, tłumy petersburszczan wyległy na brzeg Newy, a w samo słow-

niecnie i pięknie południe wyruszyła przez most procesja prowadzona przez Archijereja Nikifora Semaforowicza Priliskina.

W tym samym czasie, ukazała się na rzece fregata holenderska. Majtek z „bocianiego gniazda” ryknął:

— Ahoj!!! Przed nami most!... Ahoj! Zatrzymaj statek!...

Kapitan fregaty, van der Oxeen, spojrział na mapę

— Nie ma tu żadnego mostu — odrzekł — żeglować na pełnych żaglach!...

Fregata wyrzuciła w most, cała procesja znalazła się w wodzie.

W tej chwili z ust Archijereja Nikifora, padły dwa słowa, które potem na całe wieki stały się ozdobą języka rosyjskiego. Pierwsze, niestety, nie nadaje się do druku, więc je tylko wykropkuję tyłoma kropkami, z ilu liter składa się to słowo. Drugie jest zupełnie parlamentarne więc je podam w całości.

Wypływając wodę na długą brodę Archijerej Nikifor zawołał:

— Ach ty gałandzkij!!!

„Gałandzkij” znaczy „holenderski”.

Wspomniałem sobie tę historyjkę, kiedy kilka lat temu zrobiono mnie zastępcą nadleśniczego w Paranie, w prostej linii potomka kapitana omawianej fregaty, van den Oxeena. Gość ukończył niższą szkołę leśną i uciekł z Indii holenderskich. Ja przez poprzednie sześć lat byłem urzędnikiem brytyjskiego Min. Oświaty, dyrektorem „College” rolniczego przy Uniwersytecie w Glasgow, oraz kierownikiem farmy eksperymentalnej East-Side.

Co Wielka Brytania to nie — Brazylia. Kwalifikacje moje starczyły z trudnością na otrzymanie stanowiska zastępcy pana „van Oxeena”. O mało nie dostałem nominacji na magazyniera składu starych motyk. Przykro mi, że państwo zmuszeni są czytać wynurzenia takiego matola.

Nie mniej nie mam żalu do nikogo. Przez sto lat spędzonych w Wielkiej Brytanii nie miałbym setnej części możliwości obserwo-

wania natury, zwierząt i ludzi, jaką miałem tutaj. Kopalnia tematów!

Moje przeżycia z kapitanem leśnego „azyłu” to dzieje ponurej anegdoty, opisanie której zajęło by kilka numerów „Przeglądu”. Podam tylko trzy przykłady:

W szkółce drzew, rosły sadzonki „Pinus Radiata”, drzewa, którego ojczyzną jest Chile. Otóż „van der Oxeen” kazał mi obcinać do połowy letnie sadzonki „aby rosły lepiej”. Kiedy go zapytałem czy jeżeli bym mu uciął obie nogi, to chodziłby szybciej, odpowiedział, że złożył na mnie meldunek do dyrektora. Czy złożył, nie wiem. Prawdopodobnie.

Zdarzyło się ku mojej radości, że „van der Oxeen” otrzymał urlop.

Zostałem sam w osiedlu nadleśnictwa. Pomiedzy moją rozlatującą się rudą, do której pajaki i ćmy dostawały się przez rozeschnięte deski, a domem w którym mieściła się kancelaria nadleśnictwa, znajdowała się ogromna kałuża. Podczas deszczów brnąłem w wodzie i błocie po kolana. Korzystając z nieobecności nadętego grubasa, kazałem przekopać mały rów i zrobić mostek. Woda ściekała bez trudu i droga była sucha.

Po powrocie z urlopu, „van der Oxeen”, zrobił mi piekielną awanturę.

— Jestem tu cztery lata — pluł — i było dobrze! Ten mostek jest niepotrzebny! Doniosę o tym dyrektorowi!

Czy doniosł, nie wiem. Prawdopodobnie.

Brak reakcji ze strony dyrektora tłumaczył, że i jemu „van der Oxeen” musiał dać trochę do myślenia.

Pewnego razu dyrektor, przejeżdżając jeepem przez plantacje, zauważył, że kawałek pięknego, trzyletniego zagajnika piniórów jest zachwaszczony.

— Niech pan ten kawałek oczyści — powiedział „van der Oxeenowi”.

Kilka dni później, przejeżdżając powtórnie, dyrektor zobaczył z pewnym zdumieniem, że „kawałek” jest istotnie oczyszczony: nie było na nim ani chwastów, ani piniórów. Kapitan „Określu Specjalistów Leśnych” wyciął wszystkie piniorki. Kazał mu oczyścić to oczyścić. Na mapie nie było różnicy między „Maria Mole”, a „Araukaria angustifolia”.

Kiedyś wspominałem w „Reflektorze”, że inteligencja jest zupełnie zbyteczna do zrobienia kariery. „Van der Oxeen” jest dyrektorem lasów w wielkiej parańsko-amerykańskiej firmie i pobiera milionową pensję. „Na zdrowie Amerykanom! Na zdrowie Brazylii! Cheers!”

Dlaczego o tym piszę?

Księżniczka holenderska Irena, druga w kolejności następczyni tronu, zmieniła religię protestancką na rzymsko-katolicką. Rozpętało to w narodzie van der Oxeenów niebywałą burzę. Tysiące listów nadsyłanych do premiera domagały się abdykacji całej dynastji. Przekleństwa sypały się na głowę nieszczęśliwej księżniczki Ireny. Wyklinano ją do dziesiątego pokolenia, demonstrowano na ulicach, palono publicznie jej fotografie.

Pytanie — dlaczego tylko fotografie?

Zróbcie stos na placu w Hadze i spalcie ją żywcem.

Macie doskonały przykład. Anglicy spalili Joannę d’Arc, spalcie wy — Irenę. Pan dyrektor — nadleśniczy „van der Oxeen” dostarczy wam — jak go znam — z przyjemnością materiału palnego. Będą nim ucięte do połowy sadzonki „Pinus Radiata” oraz wyrabany zagajnik piniórów.

Zaprawdę powiadam wam, Archijerej Nikifor Semaforowicz Priliskin miał — rację!

Warszawskie Stare Miasto.
Przejście z ul. Świętokrzyskiej na Piwną

Już po napisaniu powyższego "comentarii de absurdo", przeczytałem w gazecie, że księżniczka Irena: zrzekła się wszelkich praw do następstwa tronu, zdecydowała się wyjść za mąż za Hiszpana ks. Hugo Carlosa Bourbon-Parma. Postanowiła opuścić Holandię na zawsze i zamieszkać w Katalonii.

— ★ —

Wspomniałem niedawno, że mnie wyrzucają z domku, który idzie na sprzedaż. Wobec wysokości czynszów, prawdopodobnie wyładuje na ulicy. Lubię ludziom sprawiać przyjemności. Niektórzy z nich będą mogli powiedzieć — nie bez satysfakcji — "... skończył w rynsztoku".

— ★ —

Przeglądając książki przed pakowaniem, znalazłem dawno nieczytany tom Voltaire'a, a roztworzywszy go na chybił-trafił takie zdanie:

"Nie jest to straszne, jeśli żona zdradza męża, a straszne jeżeli męża zdradza jego kochanka."

W tym momencie, stanął mi w oczach mój kuzyn rotmistrz ułanów, Henio Janota-Bzowski, zwany "Bzuniem". Poświęciłem mu już dawniej wspomnienie na łamach "Wiadomości". Oto uzupełnienie:

Bzunio flirtował w Warszawie z powiewną męzatką. Któregoś dnia postanowił ją odwiedzić. W półmroku bramy domu zobaczył ją w objęciach przystojnego bruneta. Nie zatrzymał się, tylko pobiegł na piętro do mieszkania i zawołał:

— Apolinary! Bierz laskę! Ona nas zdradza! Musimy ją obić!!!

— Mania? — zapytał flegmatycznie Apolinary.

— Tak, Mania!

— E, to głupstwo, — wyrzekł uspokojony małżonek. — Myślałem, że Ewcia...

— ★ —

Rzecz dzieje się w pociągu zdążającym z Rzymu na północ.

W przedziale znaleźli się siniora Rositta Signalini, bezdzietna męzatka licząca lat 48 oraz siniora Maria Pampersi, przystojna dwudziestoletnia brunetka z kilkumiesięcznym synkiem.

Po godzinnym wpatrywaniu się w noworodka snra Rositta nie wytrzymała:

— Cóż to za cudowne dziecko! Jak ma na imię?

— Paulo, — odpowiedziała bez entuzjazmu Maria Pampersi.

— Jestem pewna, że Michał Anioł miał go na myśli malując aniołka w kaplicy sykstyńskiej... — stwierdziła snra Signalini.

— Podoba się pani? — zapytała uszczęśliwiona matka.

— Czarujące, przepiękne, zachwycające dziecko! — wykrzyknęła snra Rositta, zagłuszając stukot kół wagonu.

Maria Pampersi zamyśliła się głęboko.

Pociąg zatrzymał się na stacji w Brescia. Kiedy miał ruszyć w dalszą drogę Maria położyła małego Paula na kolanach siniora Signalini.

— Jak się pani tak podoba, to niech go pani weźmie! — i wyskoczyła z pociągu.

Kiedy Rositta zjawiła się w domu, sinior Signalini zajęty był popijaniem chianti.

— Co to? — zapytał żonę, gdy położyła Paula na stole obok butelki.

— Oślepieś? — zapytała uprzejmie małżonka — Nie widzisz że to śliczne dziecko?

— Od dwudziestu ośmiu lat pracuję ciężko — odrzekł Beneditto Signalini — bez rezultatu. Tydzień nie było cię w domu, a o ile mam wierzyć medykowi, na urodzenie dziecka trzeba 9 miesięcy. Po ostatnim badaniu doktor poinformował mnie, że przedziewie-

W ŚWIECIE NAUKI — W ŚWIECIE NAUKI —

Ostatnie lata Myken

Do końca trzeciego tysiąclecia Peloponez zamieszkiwał nieznany lud, nazwany przez Greków Pelazgami, Lelegami i Karami. Język tego ludu poszedł całkowicie w zapomnienie, ale niektóre słowa przeszły drogą dziedzictwa do języka greckiego. (Nazwy niektórych kwiatów, jak hiacynt i narcyz oraz nazwa morza talassa.)

Gdzieś w początkach drugiego tysiąclecia zjawili się z północy najstarsi przodkowie Greków: Achajowie, wojownicy zakuci w pancerze z brązu, którzy z łatwością podbili spokojnych rolników i pasterzy Peloponezu. Byli to brodac barbarzyńcy, spędzający czas na wojnach, łowach i ucztach przy ogniskach, namiętnie rozkocharani w swoich rycerskich sagach o bohaterach rodowych. Władcy plemion achajskich wznosili, szczególnie w Argolidzie, potężne warownie wysiłkiem dzie-

siątków tysięcy niewolników, by zabezpieczyć się przed najazdami sąsiadujących z nimi pobratymców i przed buntami ujarzmionych tubylców.

Z biegiem czasu władca Myken zdobył hegemonię nad wszystkimi innymi książętami achajskimi. Tycydides poucza nas, że Agamemnon przedsięwziął wyprawę trojańską "jako najpotężniejszy człowiek swego czasu". Pospępane, cyklopowe mury Myken do dziś dnia można oglądać. Zbudowane z ogromnych bloków kamiennych na zawrotnej wyżynie skalnej, stanowią swego rodzaju zagadkę architektoniczną. Trudno dziś uwierzyć, że ówczesnymi sposobami, siłą fizyczną człowieka, zdołano te bloki wydzwignąć na sam szczyt stromej i poszarpanej skały. Przypuszczalnie usypano rampę z kamieni i piasku, po której niewolnicy, ponaglani kijami, wlekli kamienie na krawędź skalistego grzbieta. Do warowni prowadzi słynna Lwia Brama, przy której Klitajmnestra witała powracającego z Troi Agamemnona.

Na stokach okolicznych wzgórz widać siedem kopulastych grobowców, tak zwanych tolosów, przypominających ule. Wśród nich najbardziej znany jest rzekomy grób Agamemnona, wstawiony przez Słowackiego w poemacie pod tym tytułem.

Cytadela usadowiła się w siedle między dwoma dzikimi, poszarpanymi turniami. Po jednej stronie zieleń otchłani wąwozu, do którego nigdy nie dociera słońce, po trzech innych bokach roztacza się widok na nizinę argolidzką i śnieżne, dalekie szczyty Arkadii. Jest to krajobraz pełen groźnej urody, stanowiący odpowiednie tło dla dzikich namiętności i zbrodni, jakie działy się w Mykenach. Tutaj przeciw ojciec Agamemnona Atreus, w odwet za uwiedzenie mu żony, podał swemu bratu pieczeń, którą sporządzono z ciał dwóch jego synów. Tutaj Klitajmnestra i jej kochanek Ajgistos zamordowali Agamemnona i jego towarzyszy, tutaj Orestes pomścił zbrodnię zabijając matkę.

Gdy spogląda się na tę surową panoramę górską, wśród której żyli achajscy wojowie, łatwiej nam zrozumieć kulturę mykeńską. Była to kultura barbarzyńska, męska, nieokrzesana, pozbawiona oglady. Najlepiej charakteryzuje ją miecz, znaleziony w jednym z grobów mykeńskich. Na klinzde z brązu widzimy wspianą, dynamiczną scenę, inkrustowaną złotem i srebrem. Trzech wojowników mykeńskich, uzbrojonych w włócznię i tarcze, walczą z lwami. Dwa lwy uciekają w popłochu, podczas gdy trzeci rzuca się na swoich prześladowców. Jeden z myśliwych leży na ziemi rozszarpany przez zwierzęta. Jest w tej scenie jakaś groźna w swej pierwotności witalność, która tłumaczy nam całą historię świata egejskiego.

W tym czasie kwitła na Krecie kultura minojska, pełna radości życia i umiłowania piękna, kultura wyrafinowana, oddana uciechom życia. We wspianym pałacu w Knossos, ozdobionym malowidłami, mieszkał król, który był władcą największej potęgi morskiej ówczesnego świata. Od r. 1700 Achajowie zaczynają ulegać wpływowi kultury kretańskiej. Dwory achajskie wprowadzają z Knossos artystyczne wyroby jubilerskie i broń inkrustowaną; kobiety ubierają się według mody kretańskiej w bufiaste spódnice i bluzki z głębokim dekoltem.

Fragment elewacji wieżowca u zbiegu ulic Tamki i Kopernika w Warszawie.

za w Pizie się wyprostuje, niż ty urodzisz dziecko!

— A widzisz — powiedziała z dumą Rositta — bez bólu, bez trudu i bez napychania kieszeni szarlatanom doktorom przywiozłam ci syna.

Senior Beneditto popatrzył na dziecko i z wrodzonym Włochom spokojem rozbił butelkę chianti o ścianę, zerwał obrus ze stołu, rzucił go na podłogę i głosem od którego wieża w Pizie mogłaby się wyprostować, ryknął:

— Ukradłś dziecko! Może to mały Vermuth Martini, Masseratti albo Bergman — Rossellini! Zgnijemy oboje w kryminale! O Donna Maria de Loretto, zmiłuj się nad nami!

Otworzywszy okno zawołał rozdzierającym tenorem:

— Carabinieri! Bersaglieri! Policja!

Policja włoska ze znaną sobie energią wzięła się do śledztwa. Po roku poszukiwań wykryła, że matka Paula pracuje w Mediolanie jako służąca.

Henryk Przyborski

W 1400 r. Achajowie dokonali najazdu na Kretę i rozgromili jej flotę. Usadowiwszy się na Krecie, dwukrotnie usiłowali opanować Egipt, za każdym razem — jak donoszą inskrypcje egipskie — zostali odparci. Wówczas zwrócili uwagę na Troję, bogate miasto nad Hellespontem, które dzięki położeniu na pograniczu Europy i Azji sprawowało kontrolę nad handlem Anatolii i Morza Czarnego. Po dziesięcioletnim oblężeniu Achajowie zdobyli w początkach dwunastego wieku warownię, a przebieg tych dramatycznych wydarzeń opisał Homer w *Iliadzie*.

Mniej więcej osiemdziesiąt lat później Achajowie ponieśli drugą klęskę. Z północy ciągnęły nowe barbarzyńskie plemiona greckie, znane pod wspólną nazwą Dorów, przodków późniejszych historycznych Greków. Zrównały one z ziemią warownię w Mykenach, w Tyrynzie i w Orchomenos, opanowały Peloponez, Kretę i wyspy Morza Egejskiego. Wraz z ich przybyciem nastąpił kres kultury mykeńsko-minojskiej. Nastąpił mrok średniowiecza greckiego; po Kretczykach i Achajach panowanie na morzach objął kupiecki naród Fenicjan. Dopiero po kilkuset latach wraz z pojawieniem się Homera kultura grecka weszła w nową erę odrodzenia i rozkwitu.

Mykeny nie zostały całkowicie zrównane z ziemią i od niepamiętnych czasów stanowiły cel podróźników. Ruiny opisał między innymi Grek Pauzaniusz, a jego szczegółowe sprawozdanie posłużyło niemieckiemu archeologowi Schliemannowi za podstawę do poszukiwań wykopaliskowych, których wynikiem było sensacyjne odkrycie grobów królewskich z ogromnymi skarbami ze złota i srebra. Maski wytrybowane w złotej blasze wyobrażały brodatych mężczyzn z wyrazem władczej powagi na twarzy. Schliemann był święcie przekonany, że odkrył groby Agamemnona i jego towarzyszy broni, ale późniejsze badania podważyły jego mniemanie i ustaliły, że pochodzą one z okresu daleko wcześniejszego, były więc grobami odległych przodków bohatera spod Troi.

Od czasów Schliemanna minęło dużo czasu, zanim archeolodzy ponownie zainteresowali się Mykenami. Dopiero w ostatnich latach przeprowadza tam systematyczne studia mieszana ekspedycja angielsko-grecka. Dotychczasowe wyniki tych poszukiwań są o tyle fascynujące, że odsłaniają nam dalsze melancholijne losy cytadeli, która kiedyś była siedziskiem potężnych władców. Rozmyślając nad tymi losami, mimowolnie powiadamy sobie: *sic transit gloria mundi*.

Na południowy wschód od kręgu grobów królewskich wznosi się na skale mykeńskiej Akropol z pałacem królewskim. W ruinach tych właśnie budowli ekipa dokonała najciekawszych odkryć. Stwierdzono przede wszystkim, że gniazdo antenatów i potomków Agamemnona padło ofiarą szalejącego pożaru. Ściany z kamieni i z niepalonych cegieł zawaliły się w jednolitą, bezkształtną masę, podobną do betonu. Wtopione w ową masę znaleziono osiem tabliczek z pismem kretęńskim, którym posługiwali się Achajowie dla wyrażenia swojej mowy. Odkrycie wywołało duże poruszenie w kołach naukowych. Na Krecie wykopano tabliczki z dwoma typami pisma: z pierwotnym pismem Kretęńczyków zwanym "linearnym A", dotąd nie odczytanym, oraz z pismem "linearnym B", które rozszyfrował Anglik Ventris, a którym posługiwali się najeźdźcy greccy na Krecie. Wydawało się jednak dziwne, że pisma tego nie udało się znaleźć w samej metropolii kultury achajskiej, w Mykenach. Obecnie wyjaśniło się dlaczego: tabliczki gliniane, wtopione w masę pozelepianych cegieł, po prostu uchodziły uwagi archeologów.

Gdy przystąpiono do szczegółowego kładnia nawarstwień kulturowych w pałacu, wyszła na jaw inna rewelacyjna rzecz. Okaza-

W BRAZYLII — W BRAZYLII — W BRAZYLII

OBIEKTYWEM PO BRAZYLII

Wyjątkową stanowczość wykazał niejaki Josué Alves dos Santos, który 13 lat temu porzucił Paraíba i przewędrował wiele stanów poszukując kuzynów Antonia i Luisa. Kochani kuzyni zabili jego brata, Lina, żeby nie zwracać 10 tys. kruczerów, które mu byli winni. Morderstwo posiadało specjalnie bestialski charakter. Podczas, gdy Luis przytrzymywał Lina za ramiona Antonio zadawał mu ciosy nożem fińskim.

Nazajutrz po pogrzebie brata Josué pożegnał się z rodziną, opuścił swoją fazendę w municypium Monteiro w Paraíba i po złożeniu przysięgi, iż nie spocznie dopóki nie odnajdzie morderców, wyruszył w drogę.

W 1957 wytopił Antonia po raz pierwszy w Mato Grosso, ale zbrodniarz wyszł z rąk. W połowie lutego br. będąc w São Paulo u znajomych, spotkał przypadkowo żonę Antonia. Nie chcąc płoszyć kobie-

ło się, że pałac spłonął dwukrotnie. Pierwszy raz w XII wieku, a więc na sto do stu pięćdziesięciu lat przed najazdem Dorów. Kto by sprawcą tej katastrofy? Trudno dziś dociec prawdy, można tylko snuć na ten temat przypuszczenia. Być może, że tubylcza ludność, srodze uciskana i trzymana w niewolnictwie, podniosła rebelię i na czas niejaki opanowała Akropol. Nie jest też wykluczone, że Mykeny padły ofiarą w czasie jednej z bratobójczych wojen, jakie władcy achajskich państw feudalnych dość często między sobą prowadzili.

Mykeńską rezydencję odbudowano, ale już pod koniec XII wieku cytadelę zamienili w zgłiszczu i rumowisko najeźdźcy doryjscy. Dziś jeszcze śledzi się w wykopaliskach przejmujące ślady gwałtu i płądowania. Dorowie byli barbarzyńcami wyjątkowo brutalnymi, tak jak barbarzyńcą był ich heros plemienia Herakles, który nie miał zrozumienia dla muzyki i w przystępie wściekłości zabił lirę swego nauczyciela Linosa, ponieważ odważył się ganić jego grę.

Od tej chwili rozpoczęła się agonía dumnej cytadeli mykeńskiej. Archeolodzy stwierdzili, że na zgłiszczach powstała jakaś ubożna osada, która z latami urosła do małej miejsciny. Gdy w r. 479 Persowie wtargnęli do Grecji, drobny oddział 74 wojowników mykeńskich wymaszerował przez Lwią Bramę i wziął chlubny udział w zwycięstwie pod Platejami. W nagrodę wyryto imię Myken obok Aten i Sparty na złocym trójnogu, ofiarowanym przez zwycięzców świątyni w Delfach.

Tradycja głosi, że wywołało to zazdrość w mieszkańcach dumnego i bogatego miasta Argos, które nie stawiało czoła Persom i dlatego nie znalazło się na honorowej liście zbawców ojczyzny. Przeważające siły Argosu przypuściły atak na zmurszałe mury Myken i podbiły ich mieszkańców. Stolica Agamemnona i Orestesa przestała być niepodległym państwem. Powoli wyludniła się całkowicie i poszła w zapomnienie. I dopiero niemiecki archeolog Schliemann sprawił, że imię jej znalazło się na ustach wszystkich ludzi nauki i profanów interesujących się wykopaliskami.

ZENON KOSIDOWSKI
("Kultura")

ty powiedział, że "zapomniał już o zabójstwie" i uzyskał podstępem adres mordercy.

Antonio nie był jednak tak łatwowierny jak jego żona. Gdy dowiedział się, że Josué bawi w São Paulo ogarnęło go przerażenie. Chciał sprzedać swój bar i uciec do Maringá w Paranie, gdzie mieszka Luis, ale nie zdążył. Aresztowano go, podczas, gdy nieubłagany mściciel podążył do Parany, aby schwytać drugiego mordercę.

— ★ —

Jak łatwo można zrobić karierę w Brazylii wskazuje przykład "profesora" Hiltona Villela de Castro, który zgodnie z opinią wysokich władz oświatowych "jest znakomitym znawcą Indian i jako taki został obarczony misją zwalczania analfabetyzmu wśród dzikich mieszkańców dorzecza Amazonki".

Historia Hiltona zaczyna się, właściwie, dnia 29 grudnia ub. r. Departament Oświaty w São Paulo poszukiwał wówczas człowieka, który zgodziłby się, jak powiada jeden z naszych przyjaciół kurytybskich, "nieść kaganiec oświaty" na wyspie Victoria na jednym z najbardziej oddalonych punktów wybrzeża północnego.

Hilton zgłosił się pierwszy i został skwapliwie przyjęty.

Potem poszedł do redakcji "Folha de S. Paulo", gdzie zrobiono z nim wywiad. Wywiad ten, umieszczony wraz z fotografią w jednym z najbliższych numerów pisma, spowodował nieoczekiwany skutek. Okazało się, że "profesor" znany jest policji szeregu stanów m. in. Minas Gerais, São Paulo i Brasília, jako oszust i bigamista. Cięży na nim niewykonany dotychczas wyrok sądowy, skazujący go na rok i dwa miesiące więzienia. Ma dwie żony: jedną w Presidente Epitácio, drugą zaś i troje dzieci — w São Paulo. M. in. nabrał hotel Arpege w São Paulo na 70 tys. kruczerów i jeszcze, gdy uciekał, portier zapłacił za niego taksówkę. W Cia. Ceramica Industrial w Osasco pracował pewien czas uczciwie dopóki nie zaskarbił zaufania i nie wysłano go do Mato Grosso dla zainkasowania należności od klientów. Pobrał 700 tys. kruczerów i znikł. W podobny sposób przywłaszczył sobie 800 tys. kruczerów w firmie Guilherme Farah.

I byłoby mu wszystko uszło bezkarnie, gdyby nie żądza sławy.

REPORTER

Kraków — widok na Wawel.

GARIMPEIRO QUELUZ

(D. c. z nr. 38)

— Przeciwnie, Leonidasie, wprost przeciwnie. Wydawało mi się, że trafiłem do kina, gdzie wyświetlają film o Kciuku Tytoniu, dokumentarny i kolorowy. Dziękuję, dziękuję! Zastanawia mnie tylko jedna rzecz...

— Mianowicie?

— Skąd Antonio mógł wiedzieć, że się bałem nad bamburrem? Bo muszę wyznać bez wstydu, że nigdy w życiu nie znalazłem tak okropnego strachu, jak wtedy.

Bahijczyk zapalał właśnie fajkę. Uśmiechnął się i spojrzał znacząco na Leonidasę.

— Mądrość człowieka kuje się na kowadle doświadczeń — powiedział Murzyn.

Pytano dalej. Queluz wyjaśnił jak w miarę rozwoju wydarzeń przesiadał się chyłkiem z piénka na piéniek za każdym razem bliżej środka aż w końcu przycupnął u samego ogniska nie zauważony przez znajomych.

— Wiemy już co było później. Wrzeszczałeś i fikałeś koziołki razem z nami, podsuwając przewidywania jak na wysigach konnych. A huzia! To miałeś uciechę!

— Porwała mnie wasza ochota. Jak szaleć do szaleć!

— Aż do zdemaskowania.

Stary rybak i morze

O pięć kilometrów od Kananei na pełnym oceanie mieści się wyspa Comprida, czyli Obszerna, licząca ponad 20 km. powierzchni. Mieszka tam zaledwie sześć rodzin, 30 osób, żyjących wyłączenie z rybołówstwa. Ludzie ci nie znają w ogóle świata. Kiedy chcą pojechać do miasta (Kaneai) muszą przedzierać się ścieżyną leśną długości prawie 4 km. na wybrzeże i czekać tam cierpliwie, aż na sygnał dany koszulą lub inną częścią garderoby zbliży się jakaś łódź i zechce ich zabrać na kontynent. Oczekiwanie trwa nierzadko długo. Nie skarżą się jednak. Mówią: "tak to już jest".

Starsi mieszkańcy wyspy mają łódź rybacką, młodzi pomagają im w połowach. Część złowionych ryb idzie na potrzeby gromady, resztę sprzedają w mieście. Wiatr, deszcz, słońce i szum fal, sunących bez przerwy na biel plaży, to jedyni towarzysze wypiarzy. Kroniki głoszą, że wyspa jest zamieszkała od r. 1650.

Salvador Barbosa to naistarszy na wyspie Comprida. Liczy 79 lat, z których 55, jak powiada nie bez dumy, spędził na rybołówstwie. Uważa, że nie ma miejscowości piękniejszej, niż Comprida. Dlatego nie przeprowadził się na kontynent, do Kananei?

— Ale wiesz? Nie lubię miasta!...

Młodzi, którzy go otaczają, potwierdzają skinieniem głowy, że codziennie rano stary wypływa łodzią na morze. Bosy (nie wie nawet jaki ma numer buta), włosy i broda białe jak plaża wyspy, powiada, że był żonaty trzy razy. Miał dziewiętnaścioro dzieci.

— Przypuszczam, że niektóre z nich pomarły. A kto je tam wie...

Czworo mieszka na wyspie. Co do wnuków — jest ich około dwudziestu.

Pewnego dnia mistrz Salvador poczuł się "ważną osobą" — odnalazł szczątki statku "Laguna". Samoloty wojskowe wylądowały na plaży wyspy Comprida, była to niemała sensacja! Piloci wypytali starego Salvadora o szczegóły jego odkrycia.

Tak był to dzień zgoła odmienny od wszystkich dni jego pracowitego i monotonnego żywota.

IVO ZANINI

Prezesa Casagrande interesowała sprawa bardziej istotna.

— Dajcie spokój dochodzeniom — odezwał się z powagą. — Queluz niech raczej powie skąd się tu wziął.

— Z Resfriadinia idę, z nowych kopalń kryształu, prosto stamtąd. Wasz grajek opowiedział mi o spółdzielni, o której coś niecoś slyszalem, ale tylko pobieżnie. Czy źle zrobiłem skręcając do Pączków, skoro jestem w drodze powrotnej do Cristaliny?

— Ué, chłopcze! Ludziska pędzą w tamtą stronę na łeb na szyję, aby się dorwać do bamburra, a ty jeden idziesz przeciw fali?

— Ja do Zaziebieńka chodzę z sondą na zlecenie prefektury krystaliniskiej. Sonda zrobiła swoje, nic już tam po niej. Teraz przysłała kolej na kilofy i łopaty.

Podniósł w górę nieodstępny kijek nie kijek.

— Hej, sondko, wodziło cię tym razem szczęście. Trafiłaś gdzie trzeba. Za twoją robotę czeka mnie nagroda, właśnie idziemy po nią.

Sondzie należy się poczesne miejsce w dziejach tego kraju, gdyż rósł on pod dżukiem, nie zaś pod ostrzem oręża. Tradycje garimperskie wysuwają Brazylię o wiele dziesięcioleci przed rozpoczęciem działalności prospektorskiej w Ameryce Północnej. Najdawniejsze płuczki powstały wokół Parana-guá na wybrzeżu Parany, a działo się to w czasie, gdy na tronie polskim zasiadał król Stefan Batory.

Mówiąc w tym miejscu o Polsce nie schodzimy bynajmniej na manowce; w ujściu Wisły odkrywcy i żeglarze pobierali dziegieć do pokładów, jodły na maszty, płótno na żagle, konopie na olinowanie, mąkę do sucharów.

Niebawem sondy ruszyły na wyżynę. Potoki — górskie krainy Cataguazów spłynęły posoką od przemysłowych żwirów, przyjmując nazwy Rio Vermelho, Ipiranga. Dobrano się do złóż Ouro Preto i Sabará w Minas Gerais. Za Sobieskiego ruszono po raz pierwszy w kosodrzewinowe stępy zamieszkałe przez lud Gojanów. Tutaj nad górnym Tocantinem znajdowały się miejsca, gdzie wystarczało się schylić po kępkę trawy, żeby z jej korzonków wyluskać żółte ziarenka. Świat szeroki nie wiedział o tych płuczkach, były to garimpa potajemne. Muł spływał do La Platy i Amazonki, a złoto — do skarbca konkwesty w zamorskiej Lizbonie. Wzdłuż szlaków sondy garimperskiej wzięły początek przydrożne obozowiska, z których później wyrósł miasto — Barbacena, Queluz...

— Czy pozwolicie wypróbować moją różdkę?

— Prosimy, prosimy! — zawołali widzowie przyzwyczajeni do długiej, ciężkiej sondy.

W lasce puknęło coś pod palcami mistrza, urosła do podwójnej długości, pod spodem ukazał się stalowy pręt. Badanie podglebia tuż pod stopami zebranych odbyło się sprawnie, bez większego wysiłku. Przyrząd składał się z szeregu rurek, nałożonych jedna na drugą. W miarę drażenia iglicy w głąb ziemi przybyszało członów przyrządu. Po natrafieniu na przeszkodę na głębokości trzech metrów operator wyciągnął sondę, oczyścił ją i złożył, nie rzekłszy przy tym ani słowa.

Widowisko urzekło widzów.

— Widzieliście, — zachwycano się — w ślad za wojskową cobra que fuma (dymiąca żmija — karabin maszynowy) pojawia się garimperska żmija. Gdzie można nabyć coś takiego?

Ze szczególną pochwałą wystąpił Murzyn. — Zaraz poznać, że jesteś garimpeiro z dziada pradziada. Pochodzisz z pewnością z miasta Queluz w Minas Gerais, gdzie stała

ślawetna brama śmierci dla niewolników. Mojego dalekiego przodka przegoniono tamtędy jako przymusowego wychodźcę, wychodźcę na powrozie. Wejść przez tę bramę mógł każdy choćby nie chciał, ale wyjść nie potrafił nikt, choćby bardzo chciał.

Obcy nadstawił ucha.

— Que luz... quanta luz! (Jakie światło, ile światła!) — powiedział. — Wiem o mieście Queluz, ale ani moja, ani moich przodków noga nigdy tam nie postąpiła. Jestem rodem z tych odległych, południowych stron, przyjacielu Leonidasie, gdzie w modzie są przezwiska. Stolica mojego stanu nosiła do niedawna nazwę Desterro (Wygnanie). Tak zwała się jeszcze za moich dziadów. Co prawda wtedy były inne czasy, niż za doby kolonialnej — przez bramę zesłania przechodził kto chciał i nie pytano nikogo kim jest. Przez tę bramę nie wracał nikt, a to z tej prostej przyczyny, że nie miał po co.

Leonidas pokiwiał smutnie głową.

— Rozumiem, rozumiem. Twoim przodkom niewiele było łżej, niż moim — rzekł i zapytał o dalszy przykład wyzwick.

— Słyszalesz może, że z łaski jowialnych sąsiadów nosimy łatkę.

— Barriga Verde (zielony brzuch)! — roześmiał się dobroduszenie Casagrande. — Mówią, że to od kaftanów dawnej milicji nosicie tę łatkę. Przyznaj się, Queluz, że pochodzisz z lawradorów (rolników), którzy w Santa Catarina garimpują w kartoflach. Zgadliem?

— Nie inaczej, seu Antonio, nie inaczej. Stoł przed panem w jednej osobie garimpeiro od batatów i batateiro (kartoflarz) od garimp.

Zapory, którymi pączkowiacy odgradzili swój światek od szerokiego świata, runęły jedna po drugiej. Została ostatnia. Gładość w obejściu nie zda się tu na nic, pobudza tylko instynkt samozachowawczy.

Podniosły się głosy ostrzegające przed zbyt pochopnym zbrataniem.

— Co to potraciliście głowy, zapomnieliście o wojnie?

— Nie ufać jasnej czyprynie! Precz z piątą kolumną!

Queluz stał spokojnie pod gradem oskarżeń. Nie po raz pierwszy, widać spotykały go podobne zarzuty.

— Macie rację, camaradas, — zawołał — wróg czyha! Za swoją czujność przyjmijcie słowa uznania od człowieka, który mo obowiązek podwójnej czujności. Eu sou brasileiro de origem polonesa!

I powtórzył po polsku:

— Jestem Brazylijczykiem polskiego pochodzenia!

Usłyszawszy to prezes Casagrande wstał żywo ze stołeczka, na którym siedział.

— Polaco... Polaco... — witał gościa, kładąc przyjazną dłoń na jego ramieniu. — Rzadki ptak w garimpach, bardzo rzadki. Niechaj cię uściskam, camarada!

I dodał:

— A czy wiesz, że w naszym gronie masz rodaka?

(D. c. n.)
PAWEŁ NIKODEM

Dr. STANISŁAW BUNDYRA

Jedyny adwokat polski w São Paulo
Członek Związku Adwokatów Brazylii

Załatwia wszelkie sprawy sądowe:
cywilne, handlowe i pracownicze,
jak: inventarze, mieszkaniowe,
upadłościowe itp.

BIURO: Rua Senador Feijó, 29
4 p. s. 417

(obok Katedry) tel.: 35-6521

PRZYJMUJE OD GODZ. 14 DO 19

HENRYK PEZYBROWSKI

Z O Ś K A

(Jedno z opowiadań odczytanych podczas "Wieczoru Autorzkiego" w Klubie "44" w São Paulo)

Wydaje mi się, że strach autorów i wydawców przed słowem "libel" jest mocno przesadzony.

Prawo, nie byłoby prawem, gdyby go nie można obejść. W starożytnym Egipcie, — o ile dobrze pamiętam — prawo małżeńskie głosiło: "Mężczyzna może pojąć za żonę kobietę po raz pierwszy, drugi, trzeci, czwarty, piąty i szósty. Po raz siódmy mężczyźnie nie wolno pojąć kobiety za żonę."

Kapłani egipscy natychmiast znaleźli furtkę. Egipcjanina pragnącego utopić się bez reszty w małżeńskich rozkoszach, żeniono po raz siódmy np. z wielbłądzicą, po czym mógł zadowolony z żon-kobiet, ile mu się podobało.

Obejście nowoczesnego prawa grożącego pisarzom i wydawcom drakońskimi karami za obrazę czy zniesławienie jest dziecinadą w porównaniu ze skomplikowaną procedurą starożytnego Egiptu.

Wystarczy po prostu umieścić na pierwszej stronie dzieła krótkie oświadczenie takiej treści:

"Wszystkie imiona, osoby i wydarzenia opisane w tej książce są fikcyjne, a podobieństwo ich do osób czy też wydarzeń prawdziwych jest tylko przypadkowe."

Z takim paszportem na pierwszej stronie, autor i wydawca mogą gnać bezkarnie pełnym gazem i pozostawiać za sobą trupy przejechanych.

Leciałem kiedyś samolotem z pewnym Amerykaninem. Siedział koło mnie, czytał książkę i co chwila wybuchał śmiechem. Spojrzałem zezem na tytuł dowcipnej książki. Nie był wcale dowcipny. Brzmiał: "Fraud" czyli "Oszustwo". Nie wytrzymałem i zapytałem sąsiada o powód wesołości.

— Drogi panie, — odpowiedział — to jest kapitalne, on opisuje jakiegoś senatora Clingtona z Dallas — Texas, a to jest przecież kongressman Mc. Benty z Kalifornii. Był właścicielem nocnych klubów, — zgadza się; zdefraudował fundusze banków — zgadza się; dopuścił się nieprzystojnych czynów z małoletnią dziewczynką, — zgadza się. Co się nie zgadza to to, że Clington jest brunetem, a Mc. Benty był rudy.

Nie jestem zwolennikiem "kamufłarzy". Zdarzają się jednak takie chwile w życiu ludzkim, w których rozsądniej bywa podać do wiadomości czytelnika, że "osoby i zdarzenia są fikcyjne, a podobieństwo ich do prawdziwych to tylko — przypadek".

Powyższe wyjaśnienie dotyczy historyjki, którą mam zamiar nieudolnie opisać. W narracji, pierwszą osobę użyto tylko dzięki przykremu nawykowi. I ja jestem fikcją. Ciocia Kocia nie była Kocia, Ludek nie był Ludkiem, Kubuś i zośka — to samo. Powtarzam: podobieństwo ich do osób prawdziwych jest tylko... przypadkowe.

Możemy spać spokojnie Panie Redaktorze.

— ★ —

Ludka spotykałem w Warszawie, zazwyczaj w początkach karnawału.

Pochodził spod Kielc, a po ukończeniu studiów w Szkole Głównej Gospodarstwa Wiejskiego, został "prawą ręką" właściciela podwarszawskiego majątku ziemskiego. Do domu nie miał po co wracać. Liczne rodzeństwo pomagało ojcu w gospodarowaniu. Jako najmłodszy syn nie mógł marzyć o najskromniejszej schedzie. Gdyby nie — rezydująca stale w niedalekim Krakowie — ciocia Kocia, mogło by się wydawać, że wszyscy o nim zapomnieli. Ludek nie przejmował się tym zbyt. Wojsko — gdzie jako podporucznik ułanów zdobył Virtuti Militari — długie oddalenie od domu, wyrobiły w nim samodzielność. Wierzył w swoje szczęście, był zawsze pełen humoru, wesołość promieniowała z niego. Nie znosił żadnego przymusu. Kiedy pracował, pracował za trzech. Kiedy się bawił to już na całego. Żeglował na pełnych żaglach, nie dopuszczając nikogo do steru.

Właściciel majątku, sam wesołek i kawalarz, polubił go serdecznie i nie krępował jego swobody.

Podczas kiedy Ludek wiódł beztrudny żywot, dzieląc swój czas pomiędzy pola i lasy, a operetkę "Qui pro quo", Nowy Świat i Aleje, ciocia Kocia w Krakowie — uważająca się za głowę rodziny — myślała o jego przyszłości. Bezdzienna wdowa, całą swoją energię poświęcała sprawom rodziny. Problemem, który od dłuższego czasu rozważała, był — Ludek.

Chłopak taki przystojny, inteligentny, świetnie wychowany, nie mógł się zmarnować.

Postanowiła go bogato ożenić.

Zjazd całej rodziny, odbywał się rokrocznie w Krakowie, pod koniec karnawału. W uświęconym tradycją dniu ciocia Kocia zapraszała na podwieczorek starszych członków rodziny, a wieczorem odbywał się balik dla młodzieży. Z obszernego salonu usuwano staroświeckie meble, w rogu pojawiał się "zimny bufet", punktualnie o 7-mej zasiadał do fortepianu pan Hugo Fryman, którego egzystencję zniszczył całkowicie wynalazek filmu dźwiękowego. Poprzednio grywał w niemych kinach.

Poza niezliczoną ilością kuzynów i kuzynek ciocia Kocia zapraszała na "balik" te panny i tych kawalerów, co do których miała specjalne plany.

Przez cały rok układała listę zaproszeń. Krewni mieszkający dalej, których podejrzewała o brak środków na podróż, otrzymywali od niej wraz z zaproszeniem przekaz na P. K. O. Dołączona była do niego krótka karteczka z wyszczególnieniem wydatków, na które pieniądze są przeznaczone. Bilet tyle a tyle, herbata i bułka z szynką na stacji w Częstochowie. Herbata i bułka z serem na stacji w Szczakowej. Pakier... fiaker... opłata za trzydniowy pobyt w Hotelu pod Różą... Razem — tyle a tyle. Wszystko się zgadzało jak ta bułka z szynką.

Ludek, mimo że zarabiał wcale dobrze, zawsze otrzymywał przekaz wraz z instrukcją. Raz, byłem zgorzłonny, jak go oddał w całości "fordanserce" w Adrii. Ale na "balik" pojechał.

Możliwość złamania tradycji, nie postawała nam w głowach.

Jeśli chodzi o posag to ciocia Kocia wybrała dla Ludka znakomitą partię. Kandydatka na oblubienicę posiadała — zapisany już na siebie — piękny majątek z dworem, parkiem i lasami. Ona sama była antypatyczna.

Poza niesamowitą brzydotą zadzierała nos powyżej ledwie dostrzegalnych brwi, odpowiadała na pytania jak z wysokości tronu, podawała na powitanie dwa palce, a na domiar wszystkiego wplatała do rozmowy słowa niemieckie, prawdopodobnie dla zaznaczenia, że uczęszczała na wiedeńską "Hoch—Bodenkultur".

Rok, który opisuję, był trzecim z kolei, w którym Ludek miał czarować pannice.

Spotkaliśmy się — jak w piosence — na Nowym Świecie.

— Jedziemy do cioci Koci? — zainterpelowałem na powitanie.

— Ano cóż, trzeba jechać — odpowiedział. — Całe szczęście, że mamy parę dni czasu.

Poszliśmy na obiad do Simona i Steckiego.

Położyłem przed sobą notes i zacząłem go wertować.

— Dziś mamy bal w Stowarzyszeniu Techników, — czytałem — jutro do wyboru Sale Redutowe albo Resursa Kupaiecka, później musimy pójść na bal SGGW, tu widzę mamy prywatne zaproszenie do...

— Nigdzie nie idę! — przerwał mi Ludek.

— Bój się budy, przecie to karnawał! — zawołałem zdziwiony. Gdzie ty będziesz chodził?

— Do Nitouche... — odpowiedział spokojnie.

— Co to za diabeł?

Gubiłem się już w nazwach nowopowstających w Warszawie lokali.

— Taki tingel-tangel na Jasnej — wyjaśnił Ludek.
 — Chodzisz tam co wieczór?
 — Co wieczór. Siedzę do czwartej rano.
 — Co tam robisz?
 — Popijam, podryguję i podziwiam — nalał mi kieliszek jarzębiaku.

— Kogo podziwiasz? — zainteresowałem się.
 — Zulejkę, córkę pustyni — odrzekł z uśmiechem. — Wspaniała dziewczyna, tańczy taniec brzucha. Po czwartej zabieram ją do siebie na Chocimską.

Należy wyjaśnić, że Ludek zatrzymywał się w Warszawie w domu naszego wspólnego kolegi szkolnego na Chocimskiej, gdzie miał swój pokój z "niekrepującym wejściem".
 Skończyłem delektować się brizolem z połówicy.

— Co na to powie ciocia Kocia?
 — Po tegorocznym baliku nie nie powie. Mam plan, który oduczy ją raz na zawsze od maltretowania siostrzeńców...

Tego wieczoru nie poszedłem na bal do Stowarzyszenia Techników.

Poszedłem do — Nitouche.

Lokal mieścił się na ulicy Jasnej w podziemiu i był dancingiem z występami.

Ludek podniósł rękę i przywołał mnie do stolika.

Obok niego, poufale przytulona, siedziała śliczna dziewczyna.

— Effendi Bazar-basza, — Zulejka córka pustyni, — przedstawił nas sobie Ludek.

(W Poznaniu zawsze zapraszałem Ludka do Bazaru na kolację.)

Dziewczyna zaśmiała się tak głośno, że ludzie siedzący przy pobliskich stolikach zwrócili głowy w naszą stronę.

— Zośka!... — Ludek ujął ją za rękę starając się powstrzymać niesamowity wybuch wesołości.

Po krótkiej rozmowie dowiedziałem się od Zośki, że jej gospodyni jest kutwą i makolągwą, a ober-kelner w Nitouche łobuzem, którego powinno się zrzucić z Trzeciego Mostu na zbitą morde.

Zośka nas opuściła, albowiem nadchodził czas na jej "numer".

Korzystając z jej nieobecności Ludek wtajemniczył mnie w swój plan. Był on bardzo prosty: — Zabierzemy Zośkę do Krakowa. Jej kontrakt właśnie się kończy i nie nie stoi na przeszkodzie do wyjazdu.

Przedstawimy ją cioci Koci jako bogatą ziemiankę z poznańskiego, — które naszym krewnym jest mało znane — i ja mam dać delikatnie cioci do zrozumienia, że młodzi, t. j. Zośka i Ludek "mają się ku sobie".

— Sprzedałem doskonale dwa wierzchowce — ciągnął swoje zwierzenia — kupilem jej materiał na kostium i balonową suknię, jutro pójdziemy do Hersego po kapelusiki, futerko pożyczę od siostry Janka (tego kolegi z ul. Chocimskiej), będzie wykwipowana jak hrabianka.

— Musimy ją także nauczyć dobrych manier i kilku słów francuskich — dodał po chwili zastanowienia.

Cały pomysł wprowadził mnie w entuzjazm. Odebrałem właśnie wysoką kwotę z Monopoli Spirytusowego i gotów ją byłem rzucić pod nogi Braci Jabłkowskich i Hersego dla uzupełnienia wyprawy Zośki.

— Jak ta purchasek ją zobaczy to chyba pęknie! — zawolałem — Myślę mój drogi, że na starość nie będziemy żalowali tego cośmy robili, ale tego, co mogliśmy zrobić, a nie dokonali. To będzie właśnie jedna z tych przygód, której nie pożałujemy. Szampana! — krzyknąłem na kelnera.

— Pozostaje jeszcze jedna rzecz do ustalenia — powiedział Ludek — nazwisko.

— Gdzie ona mieszka? — zapytałem.

— Na Woli.

— Wznies kielich do góry: będzie się nazywała hrabianka Wolska-Chocimska!

— Niech żyje! — wykrzyknął Ludek.

Na podniesienie weszła Zośka.

Ubrana była w bufiaste, nieco przejryste pantalone, staniczek wyszywany w srebrne esy-floresy, kasztanowatego koloru włosy miała spięte diademem z różnokolorowych szkiełek. Na drobnych stopach widniały mocno sfatygowane złote pantofelki. Pomiędzy pantofelkami a staniczkiem prześwitywał pasek nagiego ciała nie szerszy od szpalty "Kuriera Porannego".

Spojszała na nas, uśmiechnęła się i zaczęła tańczyć.

Tańczyła, wyzywająco zarysowującymi się jędrnymi pierściami, wyginającymi się węzowym ruchem ramionami, lekko balansującymi biodrami. Był to taniec wszystkich części ciała, tylko nie brzucha.

Nie było w nim nic wulgarnego.

Patrząc na nią, gdybym wtedy znał dzieje "My Fair Lady", pomyślałbym, że kopiujemy jej historię. Ale Zośka wyprzedziła ją w czasie bardzo znacznie. To ona mogłaby — w pewnym sensie — stać się jej pierwowzorem.

KREW I WODA

JAN KRAWCZYK

Kopali we wgłębieniach, z których wyrastały kaktusy lub rozłożyste krzewy *xiquezique*. W twardą jak skała ziemię z trudnością wchodziła łopata. Woda, jeżeli istniała, to napewno na znacznej głębokości.

Kierowca jeepa, zlany potem, przystawał co pewien czas i kłął:

— To draństwo jest stokroć gorsze, niż Sahara.

Clodoaldo nie wiedział co to Sahara, ale kiwał głową. Zmęczył się kopaniem, uważał je za bezskuteczne. W końcu odważył się powiedzieć:

— Seu... seu...

— Mów mi Zbislau.

— Tu nie ma nic, seu Zbislau. Może pójdziemy trochę dalej?

— Zbislau, powiadasz? Obawiam się wprawdzie, że raczej szczer-niej tu, niż zbieleję, ale chodźmy dalej.

Teren obniżał się. Ukazało się dno obszernego jaru. Ziało tu pustką i piekielną spiekotą. Nad długimi rozpadlinami, ciągnącymi się po kilkaset metrów w różnych kierunkach, kłoniły się dogorywające *xiquezique*.

— Chyba nic z tego błędzenia — powiedział Zbislau. — Musimy szukać oddzielnie. Jeżeli znajdziesz wodę krzycz albo gwizdź. Rozumiesz?

— Tak, — odparł Clodoaldo — rozumiem.

Oddychał z trudem. Z każdą chwilą potęgowało się w nim pragnienie. Spieczona i spękane wargi krwawiły, w gardle czuł szorstką suchość, powietrze go dawiło. Posuwał się suchym korytem strumienia. Leżała tam gruba warstwa piasku porysowana zwierzęcymi i ptasimi śladami. Tu i ówdzie widniały gładkie lub zygzakowate wgłębienia. Chłopiec wiedział, że przesunęło się tędy cielsko jadownego węża. Na wszelki wypadek uzbroidł się w kij.

Szedł może dziesięć minut, gdy dokonał odkrycia, od którego żywiej zabiło mu serce. Środkiem koryta biegly ślady ludzkich stóp. Były to szerokie stopy o rozczłapanych palcach, z których duży był najwięcej odchylony. Napewno ktoś miejscowy, nie używający nigdy obuwi.

Clodoaldo przyspieszył kroku pewien, że obecność człowieka oznacza bliskość wody. Po chwili natknął się na ogrodzenie. Rzadko rozstawione słupki z przegniłymi żerdziami stanowiły niegdyś rodzaj zagrody dla świń lub owiec. O parę kroków dalej stała niska szopa o dachu pokrytym trawą, wystrzępionym i dziurawym. Minął ją, pustą i głuchą, potknął się o kupę wyschniętych gnatów i wydostał wreszcie z ogrodzenia.

Na prawo widniał ponad krzewami dach domu. Zrezygnował na razie z odwiedzenia go, znajdował się bowiem na ścieżynie wiodącej w dół. Pod karłowatym drzewem rozsiadła się tu drewniana skrzynia, będąca właśnie cembrowiną studni. Głęboko na dnie dostrzegł słaby odbłyśk. W nozdrza buchnęła mu chłodnawa, kwaśna woń wilgoci. Rozejrzał się za naczyniem, nie znalazł. Musiało być w chałupie. Zawrócił więc w jej stronę.

Kiedy był już blisko doszły go głosy ludzkie. Same głosy jeszcze nic nie znaczyły, ale ton ich nakazywał ostrożność. Posuwał się

— Materiał jest surowy — powiedziałem do Ludka — ale rokuje najlepsze nadzieje.

Do Krakowa przyjechaliśmy rano.

Stanęliśmy nie w Hotelu Pod Różą, ale w Hotelu Francuskim, który wysyłał na stację swoją własną taksówkę "Tatę".

Pomimo uwagi Zośki, że "szkoda na to pieniędzy", wzięliśmy trzy osobne pokoje. Gród podwawelski nie był Warszawą. Należał mu się szacunek.

Zośka, wykąpana i uczesana, zeszła na obiad.

"Wygląda w tym kostiumie jak księżniczka" — pomyślałem. — "Co to będzie jak włoży suknię balową!..."

Salon cioci Koci wypełniony był gośćmi. Zgodnie z planem, zjawiliśmy się prawie ostatni. Poza trzema naprawdę ładnymi i wesołymi naszymi kuzynkami, cała reszta płci pięknej były to straszdyła z ponurej opowieści. Brąz, fiolet i wypłowiały karmazyn sukien wiszących, jak worki na żerdziach, stwarzał nastrój orszaku prowadzącego nieszczęsną Marię Stuart na - szafot.

Zośka wyglądała na tym tle jak gwiazda spadła na poźółkę wodorosty. Po wzroku obserwujących ją hako-nosów, zdawać by się mogło, że spadając rozgniotła kilka ropuch.

Poprowadziłem Zośkę ku cioci Koci.

— Pozwoli ciocia, że jej przedstawię hrabiankę Zofię Wolską-Chocimską — schyliłem się z godnością.

(Dok. nastąpi)

teraz na czworakach, pod osłoną zarośli. Zatrzymał się wreszcie, nastawił uszy.

Rozmowę prowadzono wewnątrz chaty. Jeden głos był niecierpliwy, gruby, władczy, drugi — pełen lęku, bolesny i błagalny.

— Jak długo mam czekać? — huczał gruby głos. — Brak mi już cierpliwości.

— Widzisz przecież, że nie mam nic.

— Łeżesz! Widziałem, co się stało z twoimi szczeniakami? Czeka cię podobny los.

— Litości!...

— Szybciej, bratku, bo ci flaki wyprują.

Rozległo się szamotanie i po chwili na progu chaty ukazał się tęgi, brodaty drab. Trzymał za kark niskiego, wątłego chłopinę. Ten złożył ręce jak do modlitwy:

— Chcesz, to zabij i tak nie mam nic do stracenia. Przyjąłem cię jak brata, nakarmiłem, dałem przytułek, a ty się tak odwdzięczasz! Policzyć tylko ile dni siedziałeś u mnie, zeżarłeś ostatniego prosiaka; żalowałem go dzieciom, mimo, że konały z głodu. Nie zrobiły ci krzywdy, a przecież ręka ci nie drgnęła kiedy je zabijałeś.

Nie mówił już teraz, tylko krzyczał. W przystępie rozpaczyny pozbawił się lęku.

— Zabrałeś mi co miałem najcenniejszego. Czego chcesz jeszcze? Pieniądzy? A szukaj gdzie chcesz, przewróć wszystko do góry nogami, nic z tego. Nie mam i już! Życie nie ma dla mnie i tak wartości, bierz je i nie męcz więcej...

— *Seu cafa jest*, — odparł groźnie gruby — przestań gadać i prowadź do kryjówki, w której ukryłeś miedziaki.

Clodoaldo zrozumiał, że za chwilę rozegra się dalszy ciąg dramatu. Trzeba mu było zapobiec. Wycofał się w głębsze zarośla. Zziębnięty dopadł Zbislawa i wyrzucił jędnym tchem:

— Jest woda, jest woda... i krew.

— Oszalałeś? Jaka woda, jaka krew?

— Tam... mordują...

Zbislaw zaklął. Była to dziwna kraina, życie błakało się tu obok śmierci, ludzie kochali się i zabijali, wczorajszy serdeczny przyjaciel stawał się nazajutrz śmiertelnym wrogiem. Domyślił się czegoś niezwykłego.

— Prowadź.

Rzucili się na przełaj przez krzaki. Gdy dopadli chaty na progu leżał ciepły jeszcze trup mężczyzny. Z rozprutego brzucha toczyła się obficie krew, wnętrzności wylewały się na ziemię.

— Za późno — jęknął Clodoaldo. — Ale zbrodniarz nie uszedł daleko, chodźmy jego tropem.

Łatwiej było powiedzieć, niż wykonać. Śladów było dużo i trudno było odróżnić które należały do zbrodniarza. Biegli tam i z powrotem po najbliższej okolicy, bezskutecznie. W chacie leżały trupy chopca i dziewczynki, gardła mieli poderżnięte. Wzburzyło to Zbislawa. Gdyby w tej chwili napotoczył mu się na oczy morderca nie pożałowałby mu kuli. Z satysfakcją. Ale mordercy, niestety, nie było.

— Bierzmy prędzej wodę i pędźmy do jeepa, — powiedział nagle. — Tego tylko brakuje, żeby ten zbój poprzecinał opony!

Napełnili blaszankę. Woda była mętna i cuchnąca. Ugasili pragnienie. Z powrotem biegli co tchu; zapadała noc, gdyby opony zostały uszkodzone — nie było mowy o reperacji po ciemku. Obawy okazały się jednak płonne. W pobliżu samochodu nie było nikogo, a opony nienaruszone. Mieli wodę i to było pocieszające. Zbislaw wyciągnął zawiniątko z żywnością: czerstwy chleb i suszoną rybę. Nie wyglądało to jak przysmaki, ale chłopiec zjadł z apetytem.

— Masz, jak widzę, niezły spust. Jeżeli zabierasz się do pracy z równą energią to może być z ciebie pociecha. Gdzie ruszasz?

— Do Maranduby.

— Jadę właśnie w tamtym kierunku. Szukam robotników do pracy przy budowie tamy w Cova dos Mortos. Jak myślisz! znajdzie chętnych?

— Nie wiem. Nie znam tej miejsciny.

— A ty miałbyś ochotę?

Clodoaldo podrapał się fraszobliwie w gęstą czuprynę. Właścicielem Cova dos Mortos był przecież nie kto inny tylko jego niedawny *patrão* C.arvalho, od którego pragnął być równie daleko jak od Tongi.

— Nie, *seu Zbilau*, nie mam ochoty.

— Jak chcesz, nie nalegam. Ale nie nazywaj mnie Zbilau — to okropnie brzmi. Mów po prostu: Nowakowski.

— *Nova cosque?* Co to znaczy?

— Niech cię diabli! Widzę, że nie dam sobie rady z tobą.

Jechali dłuższy czas w milczeniu. Nad caatingą zapadła noc. światło reflektorów podskakiwało na nierównej drodze. Clodoaldo trzymał się siedzenia oburącz. Trzęsło tak niemiłosiernie, że chwilami wydawało mu się, że wyskoczy z jeepa, jak z procy. Wsłuchiwał się w głośnie trajkotanie motoru, czujny i przerażony. Po raz pierwszy caatinga wydała mu się straszna. Nie było w niej ludzi, tylko złoczyńcy, dla których zarżnięcie dziecka lub rozprucie brzucha człowiekowi było równie łatwe jak splunięcie.

Nagle światło reflektorów wyluskało z ciemności samotną postać. Człowiek podniósł rękę do góry.

Nowakowski nacisnął hamulce aż zazgrzytały.

Żelazowa Wola. Turycy na koncercie Chopinowskim.

W tym domu urodził się Chopin.

Żelazowa Wola. Miłośnicy Chopin'a słuchają jego utworów.

Dawna muzyka polska

Co wie przeciętny bywalec sal koncertowych o naszej tradycji muzycznej? Dobrze, jeśli słyszał coś o Mikołaju z Radomia, ale i to raczej wątpliwe. Spytajcie owego bywalca o polską kulturę muzyczną we wczesnym średniowieczu, a wzruszy pogardliwie ramionami.

Tymczasem okazuje się, że w tym "mrocznym" średniowieczu muzyka polska wcale jasnym świeciła blaskiem.

Ostatnie lata przyniosły wręcz rewelacyjne wyniki badań w tej dziedzinie. Zanim jednak o owych wynikach, słów kilka o samych badaniach.

Przed wszystkim musimy zdać sobie sprawę, że są one spóźnione o przeszło stulecie. Rozpoczęto je bowiem dopiero w pierwszych latach naszego stulecia. O ile dla historii literatury, teatru czy sztuki wiek XIX był okresem dużego zainteresowania i poważnych badań, to dla dziejów muzyki zapisał się jak najgorzej, szczególnie druga jego połowa. Był to bowiem okres generalnej dewastacji zbiorów bibliotecznych na ziemiach polskich. Wraz z kasatą klasztorów nieknięte przeważnie poprzednio ich zbiory biblioteczne ulegały zniszczeniu lub rozproszeniu i niktla jedynie część ich zasobów trafiła do zbiorów państwowych. Iluminowane rękopisy średniowieczne, przechowywane w bibliotekach katedralnych, a pozbawione wówczas starannejszej opieki, padły w wielkiej mierze ofiarą wandalizmu kolekcjonerów wycinających z nich miniatury i niszczących jednocześnie zawarte na tych kartach teksty muzyczne.

Start więc łatwy nie był. Utrudniał go i fakt, że średniowieczny zapis muzyczny ma się tak do obecnego, jak średniowieczna łacina do współczesnej polszczyzny.

Badania na szeroką skalę podjęto dopiero w 1957 r. Od tego to czasu zespół muzykologów z Uniwersytetu Warszawskiego kierowany przez prof. dr. H. Feichta i muzykologów krakowskich pod kierunkiem dr. Z. Szwejkowskiego prowadzi planowe badania.

Jak to wygląda? Otóż przede wszystkim trzeba ustalić miejsca, w których jest szansa, że coś się znajdzie. To znaczy biblioteki. To wcale nie takie łatwe. Ustala się więc mozolnie listę bibliotek klasztornych, katedralnych, archiwów kościelnych i państwowych. Informacje drukowane o owych bibliotekach są nader ubogie i często trzeba przeprowadzać prywatny wywiad.

A potem wyjeżdża się do takiej biblioteki. I tu na miejscu bierze się z półek książkę po książce i każdą się ogląda. I to nie tylko dlatego, że muzykolog nie ma zaufania do katalogu, ale i dlatego, że często oprawa książki kryje w sobie prawdziwe skarby. Z pergaminem w średniowieczu były bowiem, na ówczesną skalę oczywiście, trudności nie mniejsze niż dziś z papierem. Skrzętnie więc każdy kawałek pergaminu wykorzystywano. Pergaminy ze starymi tekstami muzycznymi świetnie nadawały się do oprawy nowych ksiąg.

Są to więc badania, które wymagają szczególnie dużo cierpliwości. Są żmudne. Ale i jednocześnie cierpliwość i wysiłek bywają nagradzane niezwykle hojnie. Na każdym prawie kroku jest szansa na rewelację naukową. Już po sześciu latach badań, przy przesunięciu mniej niż 25 proc. bibliotek i archiwów wyniki przekroczyły najśmielsze oczekiwania. Granica początków muzyki wielogłosowej w Polsce przesunięta została o dwa wieki wstecz, bo na wiek XIII. Odkryto już ponad 20 utworów polifonii średniowiecznej. By zdać sobie sprawę z wagi tej liczby, warto wiedzieć, że całe repertorium poszczególnych rodzajów europejskiej muzyki średniowiecznej liczy się w dziesiątkach.

Nie tylko ilość jest tu istotna, choć można z niej przecież wnioskować o powszechność muzyki w średniowiecznej Polsce. Odnalezione utwory w znakomitej większości w niczym nie ustępują ówczesnej muzyce europejskiej. Mieliśmy, jak się okazuje, niemalże tu do powiedzenia.

Biblioteki przechowały setki rękopisów — i to przeważnie pięknie iluminowanych — zawierających teksty chorału gregoriańskiego. Był ów chorał tym dla średniowiecza, czym muzyka jazzowa dla czasów dzisiejszych. Oczywiście nie w treści muzycznej, bo ta jest absolutnie odmienna. Podobieństwa dotyczą samego zjawiska kulturalnego. Był jak jazz anonimowy, na pewnych tradycyjnych motywach muzycznych budowano nowe utwory. Jak w jazzie istniał pewien szkielet, wokół którego kompozytor budował swój utwór.

Jak wykazały ostatnio badania, trudno w tym czasie także w Polsce mówić o rygorystycznym podziale na muzykę świecką i kościelną. To zresztą cecha charakterystyczna w ogóle kultury średniowiecznej.

Przykładem tu może być Bogurodzica. Była to pieśń w formie religijna, kościelna, w treści jednak także świecka, przedstawiająca rycerski kult kobiety. Już zresztą Długosz pisząc o Bogurodźcy określa ją jako "canticum", a więc nazwą odnoszącą się nie do muzyki kościelnej.

Nie wydaje się natomiast prawdopodobne, że w czasie bitwy pod Grunwaldem wojsko ową Bogurodźcę śpiewało w wersji takiej, jaką przekazały nam średniowieczne rękopisy. Była ona rzeczywiście pieśnią powszechnie znaną, ale w tej postaci bardzo trudną, tak że odtwarzać ją mogły jedynie zawodowe zespoły. Istniała więc zapewne i bardziej uproszczona jej wersja.

Badania nad muzyką polskiego średniowiecza mają olbrzymie znaczenie dla naszej ogólnej wiedzy o średniowieczu. Fakt, że zachowała się tak duża ilość utworów, że archeolodzy bardzo często znajdują w osadach i grodach instrumenty muzyczne, świadczy bez wątpienia o bardzo szerokim upowszechnieniu muzyki w owym czasie. A to pozwala przypuszczać, że i inne dziedziny kultury nie pozostawały w tyle. Pozwala więc to spojrzeć inaczej nieco na nasze dzieje.

Badania, o których piszę, dopiero się rozpoczęły. Pełny obraz przy obecnym ich tempie otrzymamy nie wcześniej niż za lat dwadzieścia.

ADAM SUTKOWSKI
(Streszczenie Redakcyjne z "Kultury")

Esporte Universal Ltda.

ARTIGOS PARA TODOS OS ESPORTES
E UNIFORMES PARA COLÉGIOS

Rua Líbero Badaró, 356 — TEL.: 37-5660

Caixa Postal, 4413 SÃO PAULO

SPROSTOWANIE

Na początku cz. 2 opowiadania Zbigniewa Stachowiaka: "Eksperyment profesora Braddocka" z winy korektora przepuszczone

zostały następujące wiersze:

— Nie, i nie traćmy słów. Nie obchodzi mnie pańska głupia procedura, ani jak pan to załatwi. Żądam, aby w jak najkrótszym czasie Eddy Braddock otrzymał niezbędne dokumenty.

— Tak jak pan przedstawia nie mogę, niestety, podjąć się tej sprawy. To przerasta moje możliwości.

— Czy do licha, nie ma żadnej innej drogi poza sądem? Czy nie można załatwić tego głupstwa przez notariusza? Ostatecznie, pieniądze otwierają wszystkie drzwi.

Za tę pomyłkę gorąco przepraszamy autora.

— Niech pan nie staje — szepnął Clodoaldo. — To ten sam...
— Morderca?
— Tak.
— Nie bój się, damy z nim sobie radę.
Podał chłopcu korbę od motoru.
— Jeżeli zauważysz podejrzaną ruch wal w łeb. Chodzi o to, żeby faceta ogłuszyć. Jeżeli jednak zabijesz nie będzie dziury w niebie.

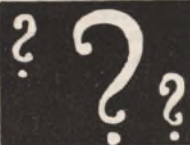
Wychylił głowę z jeepa.
— O co chodzi, *senhor*?
— Czy mogę liczyć na *carone*, *seu coronel*?
— A dokąd droga prowadzi?
— Do krewnych w Marandubie.
Nowakowski przypatrzył się typowi. Był dobrze zbudowany, Twarz pokrywał czarny zarost, włosy długie spadające na ramiona, kapelusz postrzępiony, spodnie podarte, stopy bose. Spod sakiew, przeruconych przez jedno i drugie ramię, wyglądała polatana koszula.

— Więc jak, *seu coronel*, podwiezie mnie pan?
— Siadaj, — powiedział krótko Nowakowski.
Drab zajął miejsce koło niego.
— Sama Opatrzność mi pana zesłała. Pieszko nie wiem za ile dni dowlóklbym się do Maranduby. A zależy mi na pośpiechu.

Dodał, że ma w Marandubie szwagra, cierpiącego od dłuższego czasu na dziwną chorobę, której nikt nie może wyleczyć t. zw. *fogo selvagem*. Może poskutkują specjalne zaklęcia, których nauczył się od czarodziejów indiańskich. To jedyna nadzieja...

Nowakowski nie zwracał uwagi na tę gadaninę. Przyglądał się łapom draba, czy czasem nie błysnie w nich sztylet. Myślał też, czy Clodoaldo, który siedział na tylnym siedzeniu, zdąży na czas zrobić użytek z korbki od motoru. Ale na razie zbój siedział spokojnie, nawet gadał spokojnie jakby nigdy nie powstała mu w głowie myśl, żeby wyrzucić komuś krzywdę.

Jeep, warcząc na nierównej drodze, toczył się dalej.

Archeologia i Stary Testament

Wiele osiągnięć archeologicznych, związanych z nazwiskami słynnych uczonych, zostało już opisanych w "Przeglądzie Polskim", nie wspomnieliśmy jednak dotychczas ani razu o Nelsonie Gluecku, którego portret umieścił na pierwszej stronie okładki tygodnik "Time". Pismo to nazywa go Scholar-Adventurer-Rabbi tj. uczonym awanturnikiem rabinem. Zestawienie co najmniej niezwykle, ale gdy zapoznać się z życiorysem tego człowieka jak najbardziej uzasadnione.

Nelson Glueck wychowany w środowisku żydowskim w Stanach Zjednoczonych, przeznaczony od młodości do stanu duchownego, odbył przepisane studia i został rabinem, ale pasją jego życia stała się archeologia. Zajmując stanowisko rektora w kolegium hebrajskim w Cincinnati odrywał się od pracy pedagogicznej na całe lata prowadząc badania archeologiczne w Palestynie, nieraz z narażeniem życia, gdyż na granicach Izraela trwa, jak wiadomo, wieczny niepokój i pogotowie bojowe, jak na Podolu w czasach Trylogii.

Swe wielkie osiągnięcia archeologiczne Glueck zawdzięcza: Staremu Testamentowi i znajomości zabytków ceramicznych.

Zdawało by się, że Stary Testament powinien od dawna interesować archeologów. Przecież nawet na dnie legend kryje się prawda. Tak np. w centralnych Niemczech znajdował się kurhan, o którym wśród okolicznych mieszkańców krążyła legenda, że zawiera zwłoki wodza, pochowanego w trzech trumnach. Kiedy wreszcie kurhan rozkopano i zbadano, znaleziono w nim grób skrzynkowy, budowany z kamieni, w grobie wielką urnę, a w tej urnie mniejszą wypełnioną prochami ludzkimi. Legenda nie była więc wyssana z palca.

Gdy w okresie międzywojennym odkryto

słynną osadę prasłowiańską w Biskupinie okazało się, że pewne fragmenty ciesielskie, wykonywane w sąsiednich wsiach, są identyczne z ciesiówką sprzed dwóch tysięcy lat. Zatem i fakty opisane w Starym Testamencie oparte są na rzeczywistości. Istnieją tymczasem uczeni, którzy uważają Pismo Święte za źródło niewiarygodne, albo też, że nie należy go wciągać do nauki. Z tym stanowiskiem Glueck rozprawia się zdecydowanie stwierdzając, że: "nie trzeba mieszać faktów z wiarą, historii ze świętościami, nauki z religią".

Gdy chodzi o ceramikę Glueck jest zdania, że: "drewno próchnieje, kamienie się kruszą, szkło niszczy, żelazo rdzewieje — tylko ceramika trwa wiecznie". Doszedł on do takiej znajomości ceramiki, że jednym rzutem oka opierając się na krzywiznie, grubości, kolorze, rodzaju gliny itp. małej skorupki potrafi oznaczyć jej wiek i przynależność do określonej cywilizacji. Choć nie pozostały inne ślady życia stopy skorup na pustyni pozwalały mu stwierdzić kiedy znajdowało się tam ludzkie osiedle. Jego technika archeologiczna umożliwiła mu ustalenie na obszarze Izraela i Transjordanii około 1.500 siedlisk ludzkich.

Od zarania cywilizacji Palestyna, położona pomiędzy dwoma potęgami starożytnego świata — Egiptem i państwami Mezopotamii, stanowiła teren nieustannych wojen, przemarszów wojsk i napadów. Nie tylko osiedla, ale całe cywilizacje formowały się aby po pewnym czasie ulec zniszczeniu i przysypaniu przez piaski pustyni.

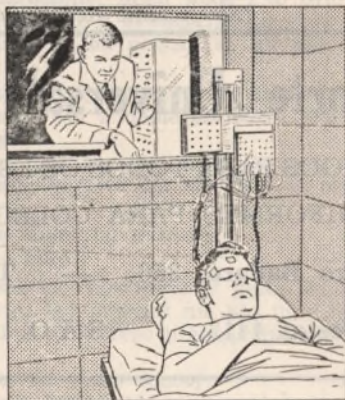
Nie sposób opisać wszystkich osiągnięć Gluecka (w czasie wojny współpracował np. na Bliskim Wschodzie ze sztabem amerykańskim, choć zawsze miał na oku przede wszystkim zabytki). Ale trzeba wspomnieć przy-

najmniej o tych odkryciach archeologicznych, które są nam szczególnie bliskie przez swój związek ze Starym Testamentem. Niektóre z nich miały duże znaczenie praktyczne dla Izraela, którego rząd, oczywiście, usilnie popiera Gluecka.

Glueck badał np. niezaludnioną obecnie pustynną depresję pomiędzy morzem Martwym, a zatoką Akaba na morzu Czerwonym, i stwierdził, że za czasów króla Salomona (961-922 przed Nar. Chr.) istniały tam liczne osiedla ludzkie. Wydało mu się to dziwne, że król Salomon, znany z przysłówiowej mądrości, interesował się podobnymi nieużytkami. Dopiero fakt powtarzania się w arabskich nazwach miejscowości wyrazu "miedź" naprowadził go na ślady słynnych kopalń króla Salomona. Kopalnie te są lub będą eksploatowane, gdyż król Salomon nie naruszył nawet cząstki tamtejszych zasobów rudy.

Inny przykład. Z pewnych wzmianek w Starym Testamencie, dotyczących wędrówki Żydów z Egiptu (datę tej wędrówki Glueck ustala na ok. r. 1300 przed Nar. Chr.) wynika, że pewne okolice położone na południe od Morza Martwego, dziś pustynne, były wówczas zaludnione i tworzyły silną organizację państwową, gdyż odmówiły Żydom przejścia przez swoje tereny, co spowodowało konieczność długich dookólnych marszów przez pustynię. Dalsze studia doprowadziły Gluecka do wykrycia, że pustynia Negew w południowej części Izraela miała klimat równie suchy jak obecnie (ok. 40 mm opadów rocznie), ale że ówczesni mieszkańcy potrafili chwycić każdą kroplę deszczu i stosować metody irygacyjne, których nie powstydziliby się dzisiejsza sztuka inżynierska. Pustynia przechodziła różne koleje losu. Szczyt rozwoju osiągnęła tuż przed narodzeniem Chrystusa, gdy osiedliło się tam plemię nie żydowskie lecz arabskie tak utalentowane, że potrafiło ożywić pustynię. Plemieniu temu, zwa-

(Dok. na str. 17)

Ten człowiek śpi dla dobrej nauki. Uczni amerykańscy, studiując tajemnice snu, wykryli, że w ciągu normalnej nocy każdy człowiek osiąga cztery stany snu: od lekkiego do głębokiego. Większość z nas przebywa w czwartym najgłębszym stanie snu mniej więcej dwie godziny. Specjalne druty, ułożone na głowie osoby badanej, wysyłają fale mózgowe wykazujące głębokość snu do aparatu elektronicznego, rejestrującego te impulsy.

Każdy obywatel amerykański bierze udział

w finansowaniu pomocy udzielanej przez Stany Zjednoczone różnym obcym krajom. Pomoc amerykańska w postaci żywności, środków na budowę szpitali lub obiektów, mających na celu stworzenie lepszych warunków życia na Ziemi, wynosi około 100 miliardów dolarów.

Dla opłacenia swoich zobowiązań, wynikających z planu pomocy amerykańskiej, kierowcy taksówek w Stanach Zjednoczonych muszą przeznaczyć nie mniej, niż cały tydzień swej pracy.

Uczni zaintrygowani są oddawna pięknymi barwami: pomarańczową i czarną pewnego gatunku motyli. W odróżnieniu od ciem i innych gatunków motyli, żyjących kilka dni, motyl królowa żyje do 9 miesięcy. Każdej jesieni motyle te emigrują do okolic południowych (w zimie) i północnych, jak np. do Alaski, (w lecie) i rzecz godna podziwu — wyszukują tam podobne otoczenie, a nawet te same drzewa, co na południu Stanów Zjednoczonych i Meksyku, gdzie poprzednie pokolenia przeżyły zimą. Emigracja ta jest niezbędna dla utrzymania gatunku.

Życie gospodarcze Brazylii

JAMIL
NAMI
CURY

Kraj nasz i naród odczuwa od czasu do czasu gorzkość braku cukru.

Przyczyna jest jasna, nikt się temu nie dziwi, wiadomo powszechnie, że cukrownie pod pokrywką "zmniejszenia się ilości surowca" i związanej z tym konieczności ograniczenia produkcji — ukrywają wzrost cen cukru celem pomnożenia i tak już nadmiernych zysków.

Bank Brazylijski postanowił wobec tego otworzyć znaczne kredyty producentom trzciny cukrowej, co wywołało natychmiastowy skutek — poważne zwiększenie się liczby drobnych rolników, którzy podjęli się tej uprawy. Wiele upraw nieopłacalnych będzie mogło być teraz zastąpionych przez trzinę cukrową, która zajmuje stopniowo coraz więcej miejsca w areale uprawnym kraju, przyczyniając się do zwiększenia możliwości eksportowych, a tym samym — do poprawy bilansu handlowego.

Zjawisko to zawdzięczać należy następującym czynnikom:

spożycie wewnętrzne cukru zwiększa się nieustannie i w ciągu najbliższych pięciu lat osiągnie przypuszczalnie 90 milionów worków rocznie tj. ok. 90 proc. ogólnej produkcji krajowej.

zmniejszenie podaży cukru kubańskiego na rynku światowym,

wreszcie uprawa trzciny i produkcja cukru nie napotyka w Brazylii na żadne przeszkody techniczne.

W r. 1970 produkcja cukru w Brazylii powinna osiągnąć wysokość 100 tys. worków, co nie jest rzeczą niemożliwą zważywszy włączenie się do produkcji drobnych producentów.

Możliwości uprawy trzciny cukrowej są w Brazylii prawie nieograniczone i mogą być limitowane jedynie warunkami klimatycznymi i "klimatami politycznymi".

Trzeba tu jednak przypomnieć, że w

związku ze stałym zwiększaniem się konsumpcji wewnętrznej pula przeznaczona na eksport nie może być zbyt wysoka. W tej chwili wytwarza się np. w Brazylii 54 miliony worków cukru rocznie podczas, gdy spożycie wewnętrzne wynosi 50 milionów worków.

Przechodząc do tradycyjnego w naszych rozważaniach zagadnienia kawy musimy stwierdzić, że w związku z konkurencją innych krajów, producentów kawy, eksport kawy brazylijskiej napotykał w ostatnich latach na duże przeszkody.

Importerzy amerykańscy i europejscy nie zdawali sobie nigdy sprawy z przemian zachodzących na terenach plantacji kawowych. Nie interesowali się nigdy zagadnieniem przymrozków i innych zjawisk natury, które mogłyby zmniejszyć wydatnie możliwości produkcyjne i eksportowe Brazylii. Zrozumieli wreszcie, dość późno, że w najbliższym czasie i w przyszłości może nastąpić niedostateczna podaż kawy. Wywołało to zwiększenie zakupów na stoki i w następstwie wzrost cen kawy o ok. 25 proc.

Nie ma to jednak nic wspólnego ze spożyciem kawy, które wykazuje w dalszym ciągu bardzo niski poziom.

Trudności walutowe Brazylii z powodu zwiększenia się eksportu kawy i wzrostu jej ceny uległy pewnemu zahamowaniu, aczkolwiek nie należy przeceniać tego zjawiska. W odniesieniu do sytuacji walutowej kraju kawa odgrywa dużą, aczkolwiek nie decydującą rolę.

Znalazło to m. in. wyraz w przemówieniu na Radzie Gospodarczej i Społecznej Organizacji Krajów Amerykańskich przedstawiciela Stanów Zjednoczonych, Averella Harrimana, który stwierdził konieczność pobudzenia rozwoju Ameryki Łacińskiej poprzez pomoc finansową i zwiększenie cen eksportowych jej produktów.

Sytuacja walutowa Brazylii należy przede wszystkim do stabilności polityczno-administracyjnej.

Jeżeli położenie polityczne jest ustabilizowane sytuacja walutowa stanowi jedynie wynikową bilansu płatniczego pomiędzy — z jednej strony — globalną wartością eksportu i napływu nowych kapitałów z zewnątrz, a z drugiej strony — globalną wartością importu i odpływem kapitałów za granicę, wydatkami transportowymi i innymi obciążeniami związanymi z tymi operacjami.

Innymi słowy sytuację walutową kraju określa stosunek pomiędzy cenami produktów eksportowanych, i importowanych, oraz saldo ruchu kapitałów.

Możliwości importowo-eksportowe Brazylii zależą głównie od stabilizacji polityczno-administracyjnej. Odnosi się to zarówno do odpływu niezbędnych środków na utrzymanie, jak i na zwiększenie tempa rozwoju gospodarczego. Wszelki kryzys polityczno-socjalny może jeszcze pogłębić istniejące trudności.

Złota Brama, otwierająca niegdyś szlak "Drogi Królewskiej" należy do najcenniejszych budowli zabytkowych Gdańska. Zbudowana w kształcie rzymskiego łuku tryumfalnego jest dziełem gdańskiego architekta Abrahama van dem Blocka.

Sytuacja gospodarcza Kraju

W ostatnich czasach prasa krajowa poświęca wiele miejsca sytuacji gospodarczej kraju, która w świetle tych enuncjacji nie przedstawia się bynajmniej różowo.

W r. 1963, jak pisze Stanisław Kuziński w numerze z listopada tegoż roku "Nowych Drog" pt. "Struktura obrotów zagranicznych, a proporcje gospodarki narodowej" pogłębiły się znacznie dysproporcje pomiędzy produkcją środków produkcji, a produkcją środków spożycia. Nie mamy jeszcze w tej chwili danych o wykonaniu planu w r. 1963, ale sądzić należy, że zadania w zakresie rozwoju przemysłu ciężkiego zostały wykonane z nadwyżką wynoszącą ok. 2,3 proc., podczas gdy produkcja przemysłu środków spożycia wykazała znaczny spadek.

W okresie dziesięciolecia 1950-1960 tempo wzrostu przemysłu środków spożycia, wyrażone w odsetkach tempa wzrostu przemysłu ciężkiego (przyjętej za 100) wyniosło ok. 78 proc. W latach 1961-62 tempo to spadło do 68 proc., podczas gdy w tym okresie wynosiło ono w Bułgarii 82 proc., w Czechosłowacji 88 proc., w Rumunii 72 proc., na Węgrzech 92 proc. Dodać do tego trzeba, że r. 1963 przyrost produkcji w przemyśle środków spożycia wyniósł tylko około 26 proc. przyrostu produkcji w przemyśle ciężkim.

W wyniku zaopatrzenia rynku w środki spożycia uległo znacznemu ograniczeniu.

Jak podaje Grzegorz Pisarski w artykule pt. "Ostatnie miesiące" w numerze z dnia 24 grudnia 1963 "Życia Gospodarczego" sygnały z przedsiębiorstw handlowych wskazują na dokuczliwe w ostatnich miesiącach r. 1963 luki zaopatrzenia w mięso i przetwory mięsne, tłuszcze zwierzęce, artykuły nabiałowe (głównie ser, twaróg i śmietana), drób, jaja, ryż, kaszę gryczaną i jaglaną, fasolę, oset, kawę naturalną, kakao, pieprz, olej

(Dok. na str. 18)

Archeologia

(Dok. ze str. 16)

nemu Nabatean, poświęcił Glueck jedną ze swoich książek.

Dziś pustynia Negew powraca znów do stanu kwitnącego dzięki nawodnieniu i część zasługi spada na tego niezwykłego człowieka, który mimo ukończonych 63 lat odbywa nadal wyprawy archeologiczne. Mogą one przynieść dalsze sensacje, gdyż tematy archeologiczne Palestyny nie zostały jeszcze wyczerpane.

S. W. BILINSKI

ŻELAZO Z PIASKU KRĘCONE

ANDRZEJ OSIECKI

Jeszcze dwadzieścia, piętnaście lat temu nikt nie przypuszczał, aby mała podlżecka wioska Żebice w woj. kieleckim mogła zrobić tak zawrotną karierę. Ze powstanie tu jeden z największych w kraju i jeden z nielicznych tego typu w Europie obiektów przemysłowych w zakresie górnictwa i hutnictwa. Co innego np. Ostrowiec. Wiadomo, że tu mieści się wielka huta, a w pobliskich Starachowicach fabryka samochodów ciężarowych "Star", która zużywa większość produkcji ostrowieckiej huty. Wiadomo także, że surowiec — rudę do ostrowieckiej huty sprowadza się ze Śląska. Albo zza granicy.

W Żebcu do niedawna mało kogo te sprawy interesowały. Gospodarze uprawiali brunatno-czerwoną, nieurodzajną glebę. Niełatwa to była uprawa. Niewielkie zbiory, jako że czerwona ziemia, a właściwie lity piasek niechętnie pobudzało ziarno do kielkowania. Kobiety zaś z okolic Żebca spędzały długie zimowe wieczory przy warsztacie tkackim, wyrabiając wzorzyste serwety, kilimy i obrusy. Zwano je ilżeckimi od nazwy pobliskiego miasta Ilży, gdzie też te wyroby na targu sprzedawano.

Kiedyś co prawda, ściślej mówiąc w 1383 r., krakowski biskup Jan Grot pozwolił niejakiemu Petzoltowi założyć w pobliżu obecnego Żebca fabrykę żelaza, pierwszą w Polsce "kuźnicę". Dawniej jeszcze, między II, a V wiekiem przed Chr. istniały w tych stronach liczne "kotlinki" świętokrzyskie, czyli ziemne piece hutnicze, rozrzucone zresztą po całym rejonie Gór Świętokrzyskich. W XVI w. znane były w tych stronach 33 kopalnie rudy żelaznej, w 100 lat później było ich już 64. W XIX w., dzięki znakomitemu uczonemu Stanisławowi Staszcowi powstało Staro-

(Dok. ze str. 17)

sojowy, drożdże i papierosy wyższych gatunków. Obok pewnej poprawy zaopatrzenia w tkaniny wełniane zanotowano wyraźne braki zaopatrzenia rynku w tkaniny pościelowe, cajt, flanelę i drelchy oraz braki niektórych asortymentów obuwniczych, skórzanego i gumowego, proszków do prania, wyrobów papierniczych, nici, szkła stołowego i tańszych asortymentów porcelany stołowej. Jak pisał "Życie Gospodarcze" w innym artykule z wielu terenów nie brak też sygnałów o brakach zaopatrzenia w pieczywo i pogorszeniu jego jakości.

Jeżeli chodzi o artykuły żywnościowe to zmniejszenie ich podaży na rynku przypisać należy głównie niekorzystnej sytuacji w rolnictwie w latach 1962 i 1963. Brak rezerw paszowych spowodował głęboki spadek hodowli trzody chlewnej. Wprawdzie ostatnie szacunki plonów wypadły korzystniej, niż początkowo sądzono i zbiory podstawowych ziemiopłodów można zaliczyć co najmniej do przeciętnych, ale wykorzystanie tych stosunkowo niewielkich rezerw paszowych jest utrudnione ze względu na spadek popytu macior i niedostateczną podaż prosiat na chów.

Zmniejszenie podaży artykułów przemysłowych stanowi natomiast wynik: po pierwsze niedostatecznego importu i urządzeń dla przemysłu lekkiego, a po drugie zmniejszonego importu surowców i materiałów. Trzeba tu także wyraźnie i jasno powiedzieć, że pogorszenie sytuacji na polu produkcji środków spożywczych zawdzięczać należy w dużym stopniu wadliwemu planowaniu i finansowaniu produkcji.

ARAMIS

polskie Zagłębie Przemysłowe, obejmujące już 172 kopalnie rudy w 83 miejscowościach dzisiejszego woj. kieleckiego i zatrudniające 12 tys. ludzi. A obok kopalni powstały różne "dymarki", huty, kuźnie, odlewnie, ślusarnie i rurnie... w Białogoni, Kunowie, Oronsku, Przysusze, Stąporkowie i in.

Tylko o Żebcu nikt nie słyszał, choć i tam za czasów Staszica i Lubeckiego rudę żelazną wydobywano.

Kielecka ruda nie była jednak nigdy tak wysoko wydajna, jak ta ze Śląska, czy z importu. Koło Nowej Słupi zdarzał się czasem hematyt o zawartości ponad 50 proc. czystego żelaza, ale było go mało. Najpospolitszy był limonit — 40 do 45 proc. żelaza. Gdy jego zabrakło kopano w staropolskim zagłębiu nawet 30 procentowe sydority. Wreszcie w końcu XIX w. został tylko sam piasek. Żelazisty co prawda, ale nikt nie potrafił, a może nie chciał ze względu na koszt, tego piasku zamieniać na rudę. Stały więc kopalnie i fabryki. Tysiące ludzi zamieniło młoty i cegi na pługi i brony. Inni ruszyli w świat za chlebem. Do Francji, USA, Niemiec, Belgii. Tam przyjęły ich obce huty i kopalnie...

W 1944 r. zainteresował się świętokrzyskimi piaskami prof. Budryk z Krakowskiej Akademii Górniczo-Hutniczej. Najpierw prywatnie, a wreszcie po wyzwoleniu — zupełnie oficjalnie. On też jest ojcem metody zwanej obecnie metodą "wzbogacania rudy żelaznej". Ojcem, ale nie wynalazcą. Bowiem już w XVI w. kuźnicy z zagłębia... przed załadowaniem rudy w piec tłuką ją na drobne kawałki, płuczą w rowie z wodą lub w korycie drewnianym, prażą na rusztach drewnianych układanych w kratę na stos nad paleniskiem, oblepiając gliną i ubijając, by się nie rozsypany. Po wyprożeniu tłuką ją w stępach lub drewnianymi młotami...

Taki właśnie sposób, poparty najnowocześniejszymi urządzeniami, zastosowano najpierw w Sabinowie na Śląsku, a potem w Ogorzku koło Legnicy, aż wreszcie w Żebcu, gdzie w 1959 r. rozpoczęto budowę wielkiej kopalni i trzeciego w Europie zakładu wzbogacania piasków żelazistych.

Zanim podjęto decyzję w sprawie tej inwestycji, obliczonej bądź co bądź na 2,3 miliarda zł., przeprowadzono liczne badania i próby. Zawieziono najpierw ok. 7 tys. ton zębieckiego piasku do Ogorzka, tam poddano "wzbogacaniu", a uzyskany koncentrat przewieziono z kolei do huty w Trzebini, gdzie uzyskano już czyste żelazo. Oplaciły się te podróże sownie. Okazało się, że koszt wyprodukowania jednej tony żelaza z zębieckiego piasku był o 30 proc. niższy, niż tony z rudy kopalnej w kraju, a o 15 proc. niższy od importowanej. Przy takiej samej wartości użytkowej rudy. Ruszyła więc budowa zębieckiego kombinatu.

Mieści się on w głębi lasów przy szosie wiodącej z Ilży do Ostrowca. Gdyby nie nitka linii kolejowej, gdyby nie doskonała szosa skręcająca prosto w las, gdyby nie strzeliste kominy wyrastające nad morzem sosen i świerków, nikt nie domyśliłby się istnienia tu tak potężnego obiektu przemysłowego. Tymczasem na obszarze kilkuset hektarów powstała już wielka kopalnia odkrywkowa sięgająca na ok. 40 m. w głąb ziemi. Usunięto blisko 3 mln m. sześć. nakładu wierzchniego przy pomocy olbrzymich koparek samokroczących, z których każda usuwa co godzinę 900 m. sześć, czyli 50 wagonów ziemi. Nieopodal, na skraju lasu, bliżej szosy głównej widać kontury olbrzymiego gmachu separatorowni, a także gotowy już wielki piec obrotowy pierwszy z czterech, które w 1963 r. rozpoczną produkcję żelaza z piasku. Bo

właśnie w 1965 r. zębiecka kopalnia i zakład dadzą pierwsze 200 tys. ton żeludry, podstawowego surowca polskich hut.

Narazie trwają prace inwestycyjne. Zatrudniono blisko 1,5 tysiąca pracowników, w większości mieszkańców z dawnej wsi Żebiec, z okolicznych wsi, a także dojeżdżających z Ilży. Płatanią torów kolejowych przejeżdża co chwilę któryś z elektrycznych pociągów towarowych wywożących ziemię poza obręb kopalni. Gdy zakończą się prace wstępne, te same pociągi zmienią kierunek jazdy i zaczną dowozić rudo-czerwony piasek żelazisty do wzbogacalni.

Jednocześnie w pobliskiej Ilży powstaje wielkie osiedle mieszkaniowe przeznaczone dla pracowników zębieckiego kombinatu. W 1200 izbach zamieszka ok. 5 tys. osób. Zarówno dawnych mieszkańców wsi Żebiec, jak i górników z Konina i Turowsza pomagających obecnie w budowie kopalni; hutników z Nowej Huty i Łabęd, którzy szkolą przyszłą załogę. Znajdą się także mieszkania dla pozostałych specjalistów, którzy przecież stanowić będą co najmniej 30 proc. 2,5 tysięcznej niebawem załogi kombinatu.

Wież Żebiec już nie istnieje. Na całym jej 400 hektarowym obszarze usunięto roślinność i wierzchnią warstwę gleby, odsłaniając kilkumetrowej głębokości pokłady czerwono-brunatnego piasku. Nie będzie także obecnej rzeczki kamiennej, która po wybudowaniu wielkiej zapory zmieni się w betonowe koryto, doprowadzając wiślaną wodę do gigantycznych płuczek zakładu.

KULTURA

Największy na emigracji miesięcznik literacko-kulturalny.

Prenumerata roczna — 9 dol.

Zamówienia przyjmuje:

SEWERYN A. HARTMAN

Cx. Postal 6335 — São Paulo

Wszystkie nowości książkowe Kultury.

MIRVAINÉ

Importação Ltda.

Rua Cons. Crispiniano, 379

7.º Andar — Sala 701

Telefone: 35-3846

SÃO PAULO

BLASKI I NĘDZE WOJNY NA SOKOLE

(D. c. z nr. 38)

Moja znajomość Wschodu niezbyt się pogłębiła w Tunisie. Pamiętam tylko wybieżkę autobusem do Bizerty, szerokie aleje palmowe, restaurację arabską i wizytę u fryzjera, gdzie kazałem sobie obciąć włosy. Był to osobliwy fryzjer, gdyż zacpiekował się nie tylko moją głową, lecz również górną częścią ciała. Zgolił mi pięknie włosy pod pachami i na pierśsiach i dobrze wymył wodą kolońską. Przyznam się, że byłem tą operacją cokolwiek zawstydzony.

Z Tunisu pojechaliśmy na Malte, mijając po drodze niewielką wyspę Pantarię, na której Włosi wybudowali bazę lotniczą. Nieszczęsna ta wyspa została prawie doszczętnie zniszczona przez nalot lotnictwa anglo-amerykańskiego. Nalot przeprowadzony był trzema falami i piloci trzeciej fali nie wiedzieli gdzie rzucać bomby. Widzieli pod sobą tylko dym i ogień.

W Bejrucie, dokąd udaliśmy się z Malty, baza znajdowała się o 15 km od morza. Były to przedwojenne koszary francuskie urządzone nawet z pewnym komfortem — wszystkie łóżka z moskitierami. Plotkarze arabscy, pełniący w koszarach funkcje posługaczy, twierdzili jednak, że mieściły się tam dawniej tajnie pułku kawalerii. Jeżeli to była prawda to woń końskiego potu dawno już wywie-trzała z tego uroczego zakątka.

Do dziś wspominam Bejrut z przyjemnością. Wesołe miasteczka w Algierze lub Tunisie to zakazane rewiry, gdzie łatwo się narażać na złą przygodę. W Bejrucie zupełnie inaczej. Położysz sobie, człowieku, poduszkę pod głowę, leżysz na dywanie i zdaje ci się, że znalazłeś się w raju Mahometa. Nie masz chęci na dziewczynki to dadzą ci jeszcze bezpłatnie filiżankę dobrej kawy.

Jeździliśmy tam starymi taksówkami (w Bejrucie są albo samochody najnowszych modeli, albo gruchoty sprzed trzydziestu lat), stłoczeni na siedzeniach, stopniach wozu i na zderzakach, ale za to za grosze.

Na zajęcia i obiady wożono nas z bazy do okrętu autobusami. Stołówka była w porcie, obiad wydawano o 12. Jadło się szybko i zaraz do taksówki, oczywiście tej starej i na łeb na szyję do bazy gdzie fasowało się obiad o 12.30. Bosman Domicz postarał się bowiem dla całej załogi o kartki do obu stołówek. Anglicy nigdy by tego nie zrobili, ale Polacy to naród przemyślny. Teraz wydaje mi się to dziwne, żeby można było sflu-trować dwa obiady, ale wtedy było się młodym i miało spust. Później, w Aleksandrii, odstawiało się jeszcze lepszy numer. W stołówce bazy angielskiej jedliśmy po trzy obiady na kartki — czerwoną, niebieską i zieloną.

Skończyła się jednak labia, mieliśmy wyruszyć na pierwszy patrol. Wieczorem, na godzinę przed odjazdem bosman Jerzy Rink albo jak się lubił nazywać — George Rink, wyciągnął mnie do knajpy. Był to chłop wysoki i gruby, przedwojenny mat marynarki wojennej. Miał jedno hobby — lubił zjeść i wypić.

W knajpie, jak we wszystkich zresztą restauracjach bejruckich, były tylko

słodkie wódki i likiery. Piliśmy to paskudztwo kolejkę za kolejką, zagryzając końskim salami.

Przed samym odjazdem przyjechał po nas dziupem marynarz.

Kapitan Kwiatkowski spojrzał tylko na nas, stwierdził, że jesteśmy pod gazem i powiedział:

— Idźcie, chłopaki, spać!

Miałem akurat pierwszą wachtę, zamienił mi bez słowa.

Spać jednak nie mogłem, te cholerne likiery przyprawiały mnie o mdłości, nigdy jeszcze tak nie chorowałem. A przy tym co ruszę nogą to trafiają, leżąc na koi, we wnękę z nie zakrytymi bezpiecznikami elektrycznymi i zawsze mnie porazi prąd. Admiralicja angielska, do której nasz kapitan występował z wnioskami o zakrycie tablicy rozdzielczej, nieodmiennie załatwiała wnioski odmownie. Na okręcie angielskim wszystko co zostało zbudowane jest dobre i nikt nie śmie tego zmienić.

Operowaliśmy w pobliżu Grecji okupowanej przez Niemców. Trafiły się tam okręty z załogą niemiecką lub mieszaną grecko-niemiecką. Były to niewielkie łajby, przeważnie szkunery.

W czasie pierwszego rejsu trafiliśmy torpedą szkuner załadowany pomarańczami. Rozleciał się w mgnieniu oka, a całe morze pokryło się pomarańczami, tak, że nie było widać wody.

Drugi patrol był bogatszy w wydarzenia. Zatopiliśmy dwa okręty, ale zaczęły się od końca tj. od tego mniej ciekawego wydarzenia.

Na wodach greckich w pobliżu jakiejś wyspy udało nam się wziąć do niewoli nieduży szkuner z załogą składającą się z siedmiu osób. Szkuner zatopiliśmy, a marynarzy niemieckich zabraliśmy na pokład naszego okrętu. Suszył się tam sztandar hitlerowski ze zdobycznej łajby. Jeńcy podeszli do sztandaru i pozdrowili go podniesieniem ręki.

Niezbyt się to spodobało naszym chłopom.

— Popatrzcie-no na tych Szwabów! Zdaje im się, że są w Vaterlandzie.

— My nie Szwaby, — odezwał się jeden z jeńców — my Polaki.

Okazało się, że na siedmiu wziętych do niewoli czterech są Polakami wcielonymi z poboru do Vermachtu.

Przejdę teraz do wydarzenia wcześniej-szego w czasie.

Zdarzyło się to zaraz na początku patrolu. Torpeda, którą wypuściliśmy do zgrabnego szkunera, żeglującego w kierunku kontynentu, chybiła z powodu małego zanurzenia tego okrętu. Pozwiliśmy załodze spuścić łódź i uciec, sami zaś dobiliśmy do szkunera. Wraz z porucznikiem Fritzem otrzymałem rozkaz wdrapania się na pokład łajby. Por. Fritz miał zabrać papiery okrętowe, ja zaś wysadzić szkuner w powietrze.

Skierowałem się do maszynowni, postawiłem ładunek dynamitu, pociągnąłem lont do góry i czekając na rozkaz zapalenia go rozejrzałem się dokoła. Zabrałem sztandar hitlerowski, czapkę, pistolet automatyczny i przewiesiłem sobie przez ramię karabin Mauser. Ledwo

to zdążyłem zrobić, gdy por. Fritz kazał zapalić lont. Uczyniłem to specjalnym rewolwerem (czasy, gdy zapalało się lont zapalką dawno minęły) i spieszenie wybiegiem na pokład. Trzeba wiedzieć, że lont pali się zaledwie sześć minut zanim dojdzie do dynamitu.

Patrząc, a tu prąd odsunął "Sokoła" od szkunera na jakieś 40 metrów. Stoję i zimny pot oblewa mi czoło, gdyż nie wolno opuścić bez rozkazu wysadzanego w powietrze okrętu.

Opowiada się to gładko, ale proszę wierzyć, zdawało mi się, że minął cały wiek zanim spostrzegłem jak kapitan dał znak, że możemy skoczyć do morza. Karabin pociągnął mnie od razu pod wodę, musiałem go z żalem wyrzucić.

Wkrótce potem z "Sokoła" podano nam rzutkę i wyciągnięto na pokład.

Z żadnej zdobycznej rzeczy tak się nie cieszyłem jak z mojego rozpylacza. Co to za broń! Szyje jak maszyna do szycia. Mam go jeszcze do dziś w moim domu w Szkocji.

(D. c. n.)

JERZY R. FUSIARSKI

Scena z nowego filmu polskiego Jana Ryb-kowskiego "Naprawdę wczoraj". Na zdjęciu: Ewa Krzyżewska i Andrzej Łapicki.

DOCHODZENIE

WSPOMNIENIA WIEŹNIA Z GESTAPO

(C. d. z nr. 38)

W "tramwaju" czekaliśmy parę długich i pełnych złych przeczuć godzin zanim wezwano mnie na badanie.

Proszony na trzecie piętro spotkałem gestapowca, który ciągnął w dół po schodach za nogi bezwładną postać ludzką, zalaną krwią. Nie wiem czy był to już trup, czy też storturowana ofiara — nieprzytomna, ale zachowująca jeszcze resztkę życia. Przy każdym kroku gestapowca nieszczęśnik uderzał głową o krawędź marmurowych schodów. Widok był przerażający. Mimo woli nasunęła się myśl, czy to się nie stanie również ze mną. Ale nie było czasu na zastanawianie się, byłem już bowiem koło pokoju, w którym miałem być badany.

Na chwilę zostałem sam, ponieważ konwojent zapukał do drzwi i wszedł do środka. Wreszcie i mnie wprowadzono do rzeszysie oświetlonego pokoju.

Przy biurku siedziało trzech esesmanów. Bez słowa wskazywali mi taburet. Usiadłem. Milczenie trwało kilka minut. Zwróciłem uwagę na hitlerowca, który w pośpiechu czytał rozłożone przed nim papiery. Zwrócił się do mnie wkrótce po niemiecku żądając, żebym podał swój zyciorys, co jak się później okazało było całkowicie zbędne. Udałem, że nie rozumiem pytania i poprosiłem o tłumacza.

W tym tak nieoczekiwanym momencie otworzyły się drzwi i do pokoju wszedł sprężystym krokiem elegancki i dystyngowany oficer Gestapo w randze majora SS. Na jego widok gestapowcy porwali się na nogi, stając na baczność. Major ruchem ręki kazał im wyjść. Zostaliśmy sami.

— Proszę zdjąć futro — powiedział — bo tu za gorąco i nie denerwować się, ponieważ mam zamiar przeprowadzić z panem pułkownikiem dłuższą i poważną rozmowę, całkowicie przyjacielską. Widzę, że pan jest zaskoczony, iż zwracam się do pana w jego ojczystym języku, ale mój fach i stanowisko wymagają znajomości wielu rzeczy i języków. Nie robi mi różnicy, czy prowadzę rozmowę po angielsku, włosku, francusku lub po rosyjsku. Przybyłem tu specjalnie, żeby umożliwić panu i synowi złożenie prawdziwych i szczerych zeznań i zakończyć szybko i pomyślnie sprawę. Wiemy wszystko o panach. Mam przed sobą akta, które obejmują szczegółowo życie i działalność pana sprzed wojny i obecnie. Niech się pan pułkownik nie dziwi. Proszę spojrzeć na biurka zawalone raportami naszych agentów. Segregujemy nadchodzące codziennie dokumenty i wybieramy te, które uważamy za ważne. To też radzę odrzucić wszystkie skrupuły i otwarcie odpowiedzieć na moje pytania. Proszę pamiętać, że w pańskim ręku znajduje się odzyskanie wolności i los pana i jego syna. Pozostawiliśmy na razie na wolności pańską żonę. Niech pan się dobrze namyśli i wierzy w moje dobre chęci, gdyż czuję do pana sympatię jako do kawalerzysty. Proszę, może papierosa?

Przyjąłem chętnie ten poczęstunek, ponieważ od czasu aresztowania nie paliłem co mocno odczuwałem jako nałogowy palacz. Powiedziałem później, że nie jestem już pułkownikiem tylko zwykłym cywilem.

— Skromny z pana człowiek, ale to, że wypiera się pan swojej szarzy nie zmienia bynajmniej sytuacji. Dla mnie pozostanie pan nadal wojskowym i puł-

kownikiem. Ale mniejsza z tym. Może zechce pan powiedzieć jakie stanowisko zajmuje w AK? Czy pracuje pan w sztabie, czy też organizuje oddziały partyzanckie? Gdzie się mieści główna komenda AK, sztab i poszczególne jednostki? Czy wiadoma jest panu liczebność tych oddziałów? Proszę odpowiedzieć kolejno na moje pytania.

— Żadnej funkcji w AK nie pełnię.

— A skąd pan pułkownik wie o istnieniu AK?

— Z obwieszczeń policji rozklejanych na ulicach warszawskich. Mówi się w nich o organizacji AK, do której należą polscy bandyci straceni za zamordowanie żołnierzy niemieckich, esesmanów bądź członków t. zw. granatowej policji.

Odpowiedź moja nie spodobała się majorowi. Nachmurzył się i stał się nieco sztywny.

— Dodać muszę, że nie należę do AK. Stąd nie mogę udzielić żadnych informacji interesujących pana majora. Podawanie zaś zmyślonych i nieprawdliwych danych nie poprawi mojej sytuacji, przeciwnie pogorszy ją.

— No, dobrze, zgódźmy się na chwilę, że nie należy pan do organizacji wojskowej, ale w zarządzie cywilnym władz podziemnych odgrywa pan niepoślednią rolę. Czy nie tak?

Major sądził zapewne, że obrał dobrą drogę, gdyż uśmiechnął się do mnie mile i tajemniczo.

Niestety, musiałem go rozczarować. Nie należałem do zarządu cywilnego. Chwył się nie udał. Dodałem, że zachodzi jakieś nieporozumienie i że nie mam nic wspólnego z osobą poszukiwaną przez Gestapo.

— A więc uważa pan, że Gestapo może popełniać podobne omyłki? Upewniam pana, że mamy na to zbyt potężny aparat wywiadowczy.

Nastąpiła chwila ciężkiej ciszy. Czulem się fizycznie i nerwowo wyczerpany. Myślałem że zgrozą, że siły mogą mnie opuścić z czego skorzysta mój inkwizytor. Modliłem się do Przenajświętszej Matki i prosiłem o pomoc. Poczułem raptownie ulgę i dopływ świeżych sił.

— Czy zna pan majora Wagnera? Jakże łączyły was stosunki służbowe i towarzyskie? Przecież jest on waszym ministrem Skarbu w Podziemiu.

— Nic o tym nie wiem — odparłem. — Majora Wagnera nie znam osobiście. Nie neguję, że spotykałem go nieraz w tramwaju, dokąd wsiadał przy pomocy towarzyszącego mu żołnierza, gdyż w czasie wojny 1919-20 został ciężko ranny w głowę i stracił wzrok. W latach międzywojennych był prezesem wojskowego związku ociemniałych.

Tu na chwilę przerwę opis dalszego przesłuchania, żeby opowiedzieć o losie majora Wagnera.

Aresztowany na początku r. 1944 maj. Wagner został osadzony na Pawiaku i jako niewidomy przeniesiony do szpitala więziennego, gdzie go spotkałem. Badany niejednokrotnie w Centrali Gestapo na Szucha, oskarżony o działalność antyniemiecką i piastowanie urzędu ministra Skarbu rządu podziemnego, nakłaniany był do wydania współpracujących z nim osób. Powoływanie się na okoliczności, że jest inwalidą, niezdolnym właściwie do żadnej pracy, nie odnosiło skutku. Czas leciał, aż pewnego dnia w końcu marca lub na początku kwietnia, dokład-

nie dziś nie pamiętam, na Pawiak zjechał samochód z dwoma gestapowcami. Na salę szpitalną weszła komisja w składzie wspomnianych esesmanów, starosta szpitala i urzędnika z kancelarii więziennej. Wezwano mjr. Wagnera, któremu oświadczone wobec nas wszystkich, że jest wolny i że Gestapo ma polecenie odstawienia go do domu, w którym czeka na niego żona. Wydano mu depozyt. Zegnaliśmy tego rycerza bez skazy, człowieka o nieskończonej dobroci i szlachetności, zawsze pogodnego i uśmiechniętego mimo nieuleczalnego kalectwa. Był przez wszystkich lubiany i szanowany toteż cieszyliśmy się, że odzyskał wolność. Niestety, była to radość przedwczesna. Poinformowano go w kłamliwy i perfidny sposób o zwolnieniu z więzienia, a w rzeczywistości wywieziono do lasów pod Miłosną, gdzie został rozstrzelany.

Wracam do przerwanej badania.

— A więc wyrzeka się pan pułkownik kontaktów z maj. Wagnerem? Dobrze, niech i tak będzie. No, a płk. Mazurkiewicz pan zna?

— Tak. Spotykałem go nieraz w domu mojego przyjaciela, Świderskiego, byłego dyrektora banku.

— A może pan powie gdzie się obecnie znajduje płk. Mazurkiewicz?

— Nie wiem, niestety. Po raz ostatni widziałem go przed okupacją Warszawy. Jeżeli nie został zabity musi się znajdować w jednym z obozów oficerskich w Niemczech.

— A co pan powie o byłym wiceministrze Spraw Wewnętrznych, Henryku Kaweckim?

— Tyle tylko, że łączyły mnie z nim zażyłe i serdeczne stosunki i to od wielu lat.

Bez większego namysłu wymienię nazwiska Świderskiego i Kaweckiego, ponieważ pierwszy z nich zginął podczas bombardowania Warszawy, drugi zaś zmarł nagle w r. 1942, nie mogłem więc im zaszkodzić.

— Widzę, że dobrze pan przygotował obronę na wypadek zetknięcia się z nami. Od razu można wyczuć, że pochodzi pan z rodziny, w której było wielu wybitnych prawników. Studiował pan przecież również prawo. Muszę już skończyć na dziś naszą rozmowę. Jest już późna godzina, a mam jeszcze przesłuchać pańskiego syna i spisać zeznania.

Major zadzwonił. Zjawił się jakiś cywil i pod dyktando majora spisał na maszynie moje zeznania. Odczytano mi treść protokołu i kazano go podpisać. Prosiłem o uzupełnienie ustępu, w którym była mowa o AK: "Wiem o istnieniu Armii Krajowej z urzędowych obwieszczeń policji niemieckiej". Zdanie to było opuszczone w protokole.

Major odniósł się do mojego żądania niechętnie.

— To nie jest ważne skąd pan wie.

Nie pozostawało mi nic innego jak podpisać zeznanie.

Zegnając się major życzył mi perfidnie wesółych świąt, zbliżało się bowiem Boże Narodzenie i zapowiedział nowe "spotkanie" po Nowym Roku. Wychodząc z pokoju spotkałem się w drzwiach z synem. Po trzech godzinach znalazłem się znów w "tramwaju". Byłem zupełnie wyczerpany fizycznie, bolała mnie głowa. Ale myśl pracowała nadal. Chciało się wyprzedzić bieg wypadków o co major zapyta syna i czy zachowa się wobec niego również względnie przyzwoicie. Dowiedziałem się o tym z relacji syna dopiero po przewiezieniu z powrotem na Pawiak.

(D. c. n.)

NA NASZYM PODWÓRKU—NA NASZYM PODWÓRKU

PRZEGLĄD WAŻNIEJSZYCH WYDARZEŃ

"Mazowsze" przyjeżdża do Brazylii w połowie maja. Znakomity zespół da trzy koncerty w Rio de Janeiro, jeden w Kurytybie, jeden w Porto Alegre i cztery w São Paulo, w czym jeden w parku Ibirapuera, przeznaczony dla najszerszej publiczności.

Również w maju lub czerwcu r.b. będziemy mogli zapoznać się w Brazylii z wystawą tkaniny i rzeźby polskiej.

Na początku marca br. odwiedził São Paulo dr Tomasz Pietrzykowski, zastępca dyrektora do spraw naukowych Instytutu Maszyn Matematycznych PAN. Dr Pietrzykowski, który został zakontraktowany na okres roczny do University of Florida w Stanach Zjednoczonych, wygłosił dwa wykłady na Uniwersytecie w São Paulo. Dnia 5 marca gościł dr Pietrzykowski Klub 44. Witany nadzwyczaj serdecznie znakomity gość wygłosił prelekcję o polskich maszynach matematycznych i swoich wrażeniach z Ameryki.

Dnia 5 marca odbył się w Klubie 44 wieczór autorski naszego współpracownika, Hen-

ryka Przyborowskiego. Zebrało się około stu osób, które w przyjaznej atmosferze wystuchały dwóch opowiadań pisarza, odznaczającego się zmysłem gawędziarskim i umiającego dzięki temu nawiązać ze słuchaczami nić sympatii.

W kwietniu odbędzie się w Klubie 44 wieczór filmowy, w czasie którego wyświetlony zostanie film z wyprawy do Amazonki, wykonany przez Edmunda Bielańskiego. W jednym z najbliższych numerów rozpoczniemy na łamach "Przeglądu Polskiego" druk pasjonujących pamiętników z tej wyprawy.

W marcu zginął tragicznie w wypadku samochodowym lekarz okulista dr Wolf Urzstajn. Zmarły był w środowisku polskim bardzo ceniony ze względu na szlachetność i prawosć charakteru. Był on bliskim krewnym znakomitego akompaniatora prof. Urzstajna oraz szeroko znanego w kołach Warszawy aktora rewiowego "Pikusia" Ursztajna, jednego z czołowych artystów kabaretu "Czarny Kot" w latach dwudziestych.

(as)

W A C A

cych mnie do klasy na pierwszym piętrze, a Wacę Korwin-Mikke o piętro wyżej, odbył się taki mniej więcej dziecinny dialog:

— Co ty taka smutna dzisiaj?
— Strasznie się boję arytmetyki.
— Nie nauczyłaś się lekcji?
— Nauczyłam się ale przy tablicy znów wszystko zapomniałam ze strachu.

Musiałam mieć zabawnie żalonną minę mówiąc to, bo Waca roześmiała się, a potem dała mi tę swą pierwszą cenną radę bardziej doświadczonej koleżanki:

— Nigdy nie mów, że się boisz. Gdy cię "wyrwą" do tablicy idź śmiało i z uśmiechem. Zobaczysz, jak się to samo robi, że dobrze odpowiesz. Tylko musisz się uśmiechać. Koniecznie, pamiętaj.

Ileż to razy stanawszy później przed czarną tablicą losu przypominałam sobie motto życiowe Wacy: "uśmiechać się". Nie dziwnego, że była ulubienicą całego gimnazjum od przełożonej poprzez uczennice wszystkich klas, aż do woźnych. A szczególnie garnęły się do niej maluchy, które nieskazitelnym instynktem dzieci wyczuwały w Niej istotę dobrą i szlachetną. Im to musiała co rano nadstawiać do całusa swe doleczki w buzi, pełne słońca, i kieszenie zawsze pełne cukierków do rozdania.

W dniu, w którego planie lekcji figurował jakiś "śęczek", niecierpliwie wypatrywałam u schodów Wacki by napoiła mnie otuchą i przyniosła szczęście. Z czasem utrwaliłam w sobie przekonanie że zawsze i gdziekolwiek Ją spotkam — dzień będzie dobry.

Aż dziw brał wszystkich ile w tej miłej istocie, tak hojnie obdarzonej przez na-

turę i los, bo i niezwykle urodziwej i zgrabnej, i wychowanej w niepowszednim dobrobycie i wygodach (poza starszą od niej, Zosią Wojciechowską, córką Prezydenta Rzeczypospolitej, którą czasem odwożono autem z Zamku, Wacka była jedyną uczennicą przyjeżdżającą do szkoły własnym samochodem) tyle było skromności, bezpośredniości i tyle serca w stosunku do koleżanek niezamożnych i — brzydulek.

Zbliżyła nas bardziej nowa szkoła, gimnazjum prywatne dr. J. Popielewskiej i J. Roszkowskiej, na którego terenie spotkałyśmy się znowu, wielce uradowane nieumówioną zresztą zmianą. Tam Waca zagarnęła mnie od razu do pracy społecznej w szkolnym oddziale Czerwonego Krzyża, do którego rekrutowała koleżanki z charakteryzującym ją darem przekonywania i udzielającym się entuzjazmem oraz pracowitością.

Zaletami tymi zaskarbiła sobie powszechny podziw i w końcu tytuł przewodniczącej Piętnastego Koła Młodzieży P. C. K.

Nie ustawała w pracy nawet po wczesnym zamążpójściu zaraz po ukończeniu szkoły. W parę tygodni po ślubie wróciła z obrączką na palcu, ale w białej bluzce i w granatowej plisowanej spódnice, by dalej poświęcać swój czas na organizowanie — jak tylko Ona to potrafiła — wieczorków, przezroczy, loterii, kwest, sprzedaży biletów na koncerty i do teatrów na cele dobroczynne, pakowania paczek dla biednych dzieci, dla ociemniałych z "Latarni" itp.

Do wydatków sówicie przeważnie dokladała z własnej portmonetki, bo poczucie humanitarności nie było, niestety, w owych czasach zaletą, czy możliwością większości koleżanek. Tak więc pamiętam, jakby to było dziś, przed którąś Wielkanocą zdobyte "dary" złożyły się zaledwie na dwie paczki, a następnego dnia powędrowały do "Latarni" 43 paczki z żywnością i drobnymi podarunkami.

Gdy w dniu wielkiego zjazdu byłych uczennic śmierć ojca zatrzymała Wacę w domu wszyscy dotkliwie odczuli nieobecność "sympatii, chluby i ozdoby" szkoły, jak mawiał nasz profesor łaciny, p. Ruskowski.

Po latach, już po wojnie, spotkałyśmy się znowu na poczcie dzielnicy Swiss Cottage, skąd Waca nadawała właśnie paczki do kraju. Ucieszyłyśmy się nie mniej, niż ongiś na gruncie nowego gimnazjum. Okazało się, że w tym przeogromnym mieście mieszkaliśmy tuż koło siebie i już następnego dnia gawędziłyśmy ożywione w pensjonacie przy Eton Avenue, gdzie przyjęła mnie z wrodzoną Jej gościnnością i elegancją.

Odżyły wspomnienia z czasów szkolnych i przy sposobności przypominałam Jej jak to kiedyś nauczyła mnie uśmiechem przepędzać lęk i "pecha".

— W moc tego czaru wierzę niezmiennie po dziś dzień — odpowiedziała na wpół serio, na wpół zalotnie; — uśmiechając się do ludzi zmuszamy ich tym samym do uśmiechania się do nas. Wtedy wszystko idzie łatwiej i prościej, a świat wydaje się lepszy.

Nie wiem jak to się stało, że my obie, jeszcze młode, pełne dobrych oczekiwań od życia, w przededniu emigracji do Argentyny, zeszyłyśmy na temat śmierci.

Waca i tu okazała się pogodną optymistką.

— Nie lękam się śmierci — powiedziała — po raz nie wiem który czytam: "Ścieżki wzyź". To moja Biblia. Milford mnie przekonał: śmierć to jedynie zmienna formy, materii. W rzeczywistości —

P L A N

Dla zabawki nie szuka się grobu
Gdzieś na okręgu przeciwnym globu.

NORWID

Czytam w PRZEGŁĄDZIE POLSKIM, że Rio de Janeiro otrzymało od naszego rodaka 65 milionów cruzeirów na modernizację "favelas".

(Dok. ze str. 21)

przechadzka duchem właśnie ścieżkami
wzwyż...

— Ale dlaczego poruszamy ten temat — zachnęła się nagle — kiedy przed nami jeszcze tyle życia ze wszystkimi obietnicami i niespodziankami, jakie ono teraz niesie. Co powinno przede wszystkim nas interesować to szczęśliwe zawinięcie do spokojnej i bezpiecznej przystani.

— ★ —

I znowu spotkałyśmy się po latach tu, w São Paulo, na progu jednej z księgarni przy ul. Barão de Itapetininga.

Wtedy po raz pierwszy spostrzegłam, że uśmiech jej był smutny. Z rozmowy domyśliłam się, że Argentyna, którą zresztą polubiła, nie okazała się oczekiwaną przystanią, co zmusiło do przeniesienia się do Brazylii i rozpoczęcia życia na nowo.

Spotkania nasze, na początku tak częste, zaczęły z czasem rzadnąć. Nie miały już w sobie wiele z dawnej beztroski, optymizmu i łatwości wynurzeń. Unosiło się nad nimi jakieś dziwne napięcie, wywołane przez złe samopoczucie, nerwową egzystencję, różne pojęte "fracasos" życia. W końcu rozdzielił nas wpływ i zależność od nowych ludzi i odmiennego trybu życia, ale z niezmienną życzliwością śledziłam z ubocza Jej dalsze losy. Ucieszyła mnie wiadomość, że pewnego dnia szczęśliwie zawinęła do portu, o którym śniła. Mogła odtań u boku szlachetnego i kochającego męża i opiekuna znów żyć bez trwogi o dzień następny, dać upust swej przysłowionej ofiarności serca, upodobać sobie estetykę, jaką była, mecenaski wspaniałego co piękne i odwiecznie kobiece.

Jakże wymownie i aktualnie brzmi czterowiersz dedykacji, skreślonej Jej ręką na zdjęciu ofiarowanym mężowi:

"Gdy się miało szczęście, które się nie trafia,

Czyjaś miłość i siebie całą,
a zostanie tylko potem fotografia,
to — to jest tak bardzo mało".

Niestety, nie była pisana w księdze przeznaczonych długotrwałości Jej szczęścia. Ciężka, zła choroba, którą znosiła z ściągniętą bohaterką cierpliwością i z uśmiechem na ustach, pokonała Ją w końcu, i w dniu 22 ub. miesiąca licznie zgromadzeni, pełni bólu i łez, odprowadziliśmy ś. p. Wacławę z Korwin-Mikke'ów Stanisławową Gliksmannową, na cmentarz São Paulo do jednej z owych tajemnych ścieżek, które prowadzą wzwyż...

— ★ —

Trudno pogodzić się z myślą, że już Jej nie ma wśród nas, że okręt Jej życia, który tyle przeżył burz na otwartych morzach, rozbił się właśnie w samej przystani.

A może niezwykle istotom, do których należała Wacławę, zaoszczędzona bywa melancholia wieczornych lat i jak wdzięczne, rozmiłowane w jasności jętki usypiają cicho przed chłodem zmierzchu by trwać w nas już tylko jako promienne wspomnienie — Uśmiechu.

MIRA

Agglomeracja ludności wielkich miast stała się w Ameryce Południowej zatrażającym faktem. Zwabieni mirażem łatwego życia miejskiego rolnicy rzucają niewdzięczną pracę na roli i ciągną do miast, gdzie spodziewają się znaleźć pracę i opiekę społeczną. Cztery z trzynastu największych miast świata znajduje się w Ameryce Płd., liczącej 220 milionów mieszkańców; Buenos Aires liczy 7 milionów, stolica Meksyku 5,5 miliona, São Paulo 4,3 miliona, Rio de Janeiro 3,7 miliona. Stąd rozrost "favelas", które prawdopodobnie staną się stałą cechą tutejszych miast.

Obywatelski i chlubił imieniowi polskiemu przynoszący czyn wzbudził nadzieję, że wreszcie uda się przyciągnąć naszą inteligencję do montowania wielkiego planu społecznego, który poniżej wyłożę.

Chodzi w tym planie o kilka aspektów na pozór zupełnie odmiennych, a jednak przy rozwiązywaniu zagadnienia ściśle z sobą praktycznie związanych: KULTURA POLSKA, BRAZYLJSKA, KWESTIA SPOŁECZNA, FAVELAS. Zacznę od ostatnich.

Nie ulega wątpliwości, że "favelas" wielkich miast Brazylii, przedewszystkiem Rio i S. Paulo zamieszkuje ludność uboga, słabo odżywiana, dla której najtrudniejszym problemem życiowym jest nabycie dostatecznej ilości żywności. A ta dochodzi do wielkich miast, jeśli chodzi o produkty pierwszej potrzeby, poprzez łańcuszek pośredników różnego rodzaju i kalibru. Stąd jej drożyzna i często słaba jakość.

Wiadomo, że bieda prowadzi do zdrażnienia socjalnych. Obowiązkiem społeczeństwa jest starać się o usunięcie lub złagodzenie biedy, by te zdrażnienia nie groziły wrzeniem i przewrotem. Skoro nie udaje się usunąć zła od podstaw i polepszyć do tego stopnia losu rolnika, aby nie potrzebował uciekać do miast — należy robić co można by los mieszkańców "favelas" polepszyć.

Polonia brazylijska stanowi dużą grupę etniczną. Trzonem jej są liczne kolonie głównie na południu kraju. Masy te, starające się dotychczas utrzymać tradycje etniczne, religijne i językowe kraju pochodzenia, cierpią na zasadniczą bolączkę: dopływ świeżych kadr inteligencji. Poza garstką księży, dopływ inteligencji polskiej do interioru ustął po ostatniej wojnie prawie zupełnie. A wiadomo, że ten dopływ jest potrzebny, niczym europejskie sadzeniaki dla tutejszych ziemniaków. Gros inteligencji przybyłej po wojnie do Brazylii osiadło w centrach wielkomiejskich i nie nawiązało na ogół kontaktu ze starą Polonią, która pozostała nadal zdana wyłącznie na własne — coraz słabnące — siły.

Powody osiedlania się przybyłej inteligencji w wielkich miastach Brazylii są zrozumiałe i trudno jej z tego czynić zarzut. Życie w interiorze Brazylii nie jest łatwe i nie każdy jest Judymem. Poza tym wielu z nich napotkało w miastach na okazję wykorzystania swych talentów organizacyjnych i dorobiło się fortuny. Może to okazać się w konsekwencji bardzo przydatne, jeśli te osoby zechcą oddać swe talenty i środki na rzecz dobra rodaków.

Na polu kultury polskiej panuje w Brazylii zupełna martwota. Prosperują przeróżne "British Council", "Alliance Française", "Sociedade Teuto-Brasileira", słyszy się nawet "A Voz de Arabes", nie mówiąc o ofensywie kulturalnej amerykańskiej, sowieckiej, chińskiej. A u nas? Ile tłumaczeń z literatury polskiej ukazało się tutaj po wojnie? Ile towarzystw kultury polsko-brazylijskiej zorganizowano? Ile stypendiów naukowych, oświatowych, kulturalnych, rolniczych ufundowano? Ilu "Jankom Muzykantom" umożliwiono kształcenie? Gdzie są nowe kadry działaczy

społecznych, kulturalnych, oświatowych, rolniczych? Jakże bez nich może się rozwijać lub choćby trwać etnia polska? Jeszcze się jakoś toczy siłą rozpędu, ale za dziesięć czy dwadzieścia lat nieubłagane prawa biologiczne i gospodarcze pozbawią nasze masy oryginalnych, cennych dla nich i dla Brazylii cech, wtopią ją w bezbarwny "melting pot" i umieszczą na archiwalnym cmentarzu.

Czy jednak są jeszcze szanse by Polonię brazylijską odrodzić, podtrzymać i włączyć w dynamiczne tryby nowej Brazylii, która nie chce zginąć, bo czuje, że przed nią są wielkie historyczne zadania: budowa nowej cywilizacji, będącej spuścizną wielkiej cywilizacji europejskiej? Tej nowej cywilizacji, do której każda z tutejszych narodowości włoży swój wkład? Sądzę, że tak, o ile zechce w tym dopomóc nowoprzybyła inteligencja, posiadająca i zdolne jednostki, i doświadczenie organizacyjne i — last but not least — środki materialne. Zdawało by się, że na zagospodarowanie tych środków stać naszą starą Polonię; okazuje się jednak, że jest inaczej. Pochochodząc z biednych warstw, potomkowie dawnych emigrantów odznaczają się tradycyjną nieufnością do wszelkich poczyniń związanych z wydatkiem. Nie poskąpią grosza, gdy przekonają się, że jest on celowo i uczciwie wydawany, ale to wymaga wiele czasu. Na początku akcji potrzebne środki muszą przyjść z zewnątrz.

Z kolei przystępuję do konkretnych propozycji:

1) Należało by zorganizować w S. Paulo lub Rio FUNDACJĘ MICKIEWICZOWSKĄ o charakterze nieco podobnym do Fundacji Kościuszkowskiej w Stanach. Zadaniem FUNDACJI byłoby zajmowanie się całokształtem życia społecznego i kulturalnego Polonii brazylijskiej.

Fundacja była by właścicielką 51% akcji VISTULI, o której mowa poniżej.

2) Należało by zorganizować w S. Paulo spółkę akcyjną VISTULĄ, której celem byłoby zaopatrywanie w płody rolne pierwszej potrzeby mieszkańców ubogich przedmieść i "favelas" wielkich miast Brazylii, zwłaszcza S. Paulo i Rio de Janeiro. Produkty te były by nabywane bezpośrednio w polskich koloniach pld. Brazylii i sprzedawane po niskich cenach we własnych sklepach VISTULI.

Skup płodów rolnych w pld. Brazylii odbywa się przez łańcuszek pośredników, skłon-

W zorganizowanym przez Klub Studentów Wybrzeża "Zak" plebiscytc na najlepszą książkę 1963 największą ilość głosów otrzymała powieść Jarosława Iwaszkiewicza "Sława i chwała". Tym samym Iwaszkiewiczowi przypadła symboliczna "czerwona róża".

nych do płacenia jak najniższych cen rolnikom; do konsumenta produkt dochodzi po cenie wygórowanej. Zakupując płody rolne bezpośrednio u producentów zaraz po zbiorze i przechowyując je we własnych składach, VISTULA mogła by dysponować przez cały rok potrzebną ilością produktów, sprzedawanych po tanich cenach. Przykład: kontraktując się, zadatkując w nawozach sztucznych, cały zbiór kukurydzy kolonii polskiej X. Cena płacona za kukurydzę w gotówce byłaby godziwa, a nawozy dostarczone po cenie kosztu. Zebraną kukurydzę zaraz przewozi się do S. Paulo i Rio, suszy dla ochrony przed robactwem i przechowuje cały rok, mieląc we własnym lub zakontraktowanym młynie stosownie do zapotrzebowań sklepów. Konsumentom w ten sposób będą mieli *zawsze* świeżą fubę. Kolonia X, mając zapłaconą godziwą i gotówką cenę, za kukurydzę i nie potrzebując przepłacać nawozów (zakupionych przez VISTULĘ, hurtowo w dużej ilości, a więc z dużym rabatem) których gros dotychczas przychodzi z S. Paulo za pośrednictwem, może obrócić więcej pieniędzy na modernizację uprawy, pozwalającą przez zwiększenie produkcji przy tym samym nakładzie pracy i kapitału na polepszenie stopy życiowej rolnika.

W sklepach VISTULI byłyby sprzedawane wyłącznie płody rolne i to pierwszej potrzeby, produkowane przez polskie kolonie. A więc fasola, ryż, kukurydza i jej przetwory, ziemniaki, smalec, soja i jej przetwory, "charque". Z czasem, gdy kolonie polskie potrafią prócz gospodarki wytwórczej zorganizować gospodarkę przetwórczą i założyć małe przetwornie, można by wprowadzić w sklepach VISTULI tanie konserwy owocowe i jarzynowe, ser wiejski, wędliny trwałe, konserwowane jaja, miód. Byłoby wskazane, by z czasem sklep VISTULI obsługujący dane przedmieście czy "favele" rozporządzał własnymi ciężarówkami — sklepami, które kolejno by objeżdżały różne punkty rozległego przedmieścia; dodatkowe koszty tej operacji byłyby pokrywane przez nieznaczne powiększanie cen sprzedawanych z samochodów produktów, a wygoda dla klientów byłaby olbrzymia.

Środkowo-Amerykański Instytut Odżywiania po ośmioletnich próbach opracował formułę sztucznego mleka, wyrabianego z kukurydzy, sorgo, nasion bawełny i drożdży, węgla wapnia i dodanej witaminy A. Mleko to, spożywane w formie nalewki (mingau) jest *absolutnie* równe pod każdym względem (nawet "nitrogen balance") świeżemu mleku. Zdrowotność dzieci odżywianych tym tanim mlekiem tak się polepszyła, że kraje środkowo-amerykańskie od 1960 na gwałt budują fabryki tego mleka.

VISTULA mogła by założyć własną wytwórnię opisanego mleka, przy czym mógłby dostarczyć posiadane dokładne materiały odnośnie produkcji. Na początku koszt inwestycyjne mogłyby być małe; można by np. kontraktować do mielenia ingrediencji obce młyny. Należałoby jednak od początku zapewnić sobie patent od Instytutu Środkowo-Amerykańskiego, co nie byłoby ani trudne, ani kosztowne, ani nie wymagało płacenia "royalties". Mleko powyższe, pakowane w torebki z plastiku, rozpuszcza się w stosunku 25 gr mleka w szklance wody i gotuje 15 minut. (WHO) FAO (UNICEF Protein Advisory Group, Washington, D.C. - 9 September, 1960). W początkowym okresie mleko to byłoby produkowane wyłącznie dla sklepów VISTULI. Z czasem można by rozszerzyć sprzedaż poza VISTULĘ.

Polityka niskich cen w sklepach VISTULI prawdopodobnie będzie hamować tendencję innych sklepów do osiągania nadmiernych zysków. Przykład Polaków mogą naśladować z czasem inne etnie, ale pozostałoby przy pierwszeństwie pomysłu, co dało by nam ogromny efekt propagandowy.

Kapitał zakładowy VISTULI powstał by w drodze subskrypcji akcji. Subskrybujący nabywał by parzystą ilość akcji, z których połowę cedował by od razu aktem darowizny na rzecz INSTYTUTU MICKIEWICZOWSKIEGO, który by uzyskał brakujący 1% akcji drogą darowizny, stając się właścicielem 51% akcji VISTULI. Ten sam proceder następował by przy ewent. następnych emisjach akcji. Na początku prawie cały kapitał zebrany i gros zysków pozostawałby w rozporządzeniu VISTULI, by mogła się roztudować. Po rozbudowie stopniowo całe 51 procent dywidendy byłoby przelewane na rachunek FUNDACJI MICKIEWICZOWSKIEJ, która na skutek posiadania 51% akcji będzie mogła wywierać decydujący wpływ na politykę personalną VISTULI, zapewniając w ten sposób kontrolę społeczną nad tą spółką i zapobiegając w razie potrzeby ewentualnemu wypaczeniu jej linii.

Czas nagli. Jeśli niniejszy plan uzyska akceptację społeczeństwa, należało by jaknajrychlej przystąpić do tworzenia komitetów organizacyjnych wspomnianych instytucji, a zadeklarowane i wpłacane kapitały *niezwłocznie* lokować w potrzebnych nieruchomościach, obliczonych na wyrost (zwłaszcza tereny). Na prezesów komitetów organizacyjnych wybierać osoby zasobne w środki finansowe i posiadające poważanie w kolonii polskiej. Prowadzić intensywną akcję propagandową w tutejszej prasie polskiej, aby skłonić jak najszersze warstwy społeczeństwa do subskrybowania akcji. Zainteresować akcją wszystkie towarzystwa i organizacje polskie, wykorzystując ich znajomość terenu i powiązania personalne. Uruchomić audycje radiowe propagujące idee wyłuszczone w niniejszym planie i wydać na ten temat dużą ilość ulotek propagandowych, które należa-

Sopockie miasto w okowach zimy.

łoby rozprowadzić szeroko. Oprzeć się na personelu redakcyjnym i administracyjnym PRZEGŁĄDU POLSKIEGO i LUDU. Natomiast nie robić szumu wśród obcych, przynajmniej przedwczesnego, bo nic na tym świecie nie jest pewne i każda akcja może zawieść z powodów nieprzewidzianych. Będzie czas się chwalić, jak już maszyna będzie w pełnym ruchu.

"Jest tyle sił w narodzie,
Jest tyle mnogo ludzi"
napisał Wyspiański. Wiele rzeczy potrafimy zrobić, gdy chcemy. A więc... chciejmy!
Luty, 1964.

Kolonia Murici pod Kurytybą.

STEFAN CZAPLIŃSKI

Skrzynka pocztowa "Reflektora"

p. Adam Kosiński — Atlanta U. S. A.

Naturalnie, że doskonale pamiętam. Książka może być oddana do druku dopiero po zebraniu przez wydawcę 300 przedpłat. Daleko jeszcze do osiągnięcia tej cyfry. Proszę się zwrócić o informacje: Red. "Skarb Rodziny" Erie, Pa, 16501. Dziękuję za miłe słowa.

— ★ —

p. Nina Sereba, Montreal — Kanada.

Jak to przyjemnie otrzymać list od kogoś nieznanego! Pisz pan: "Pragnęłabym uścisnąć rękę p. H. P." — A ja, nie tylko uścisnąć ale ucałować rączkę, za zachętę do dalszego pisanja. Czynie to w tej chwili. Serdeczne pozdrowienia i podziękowania.

— ★ —

p. Z. M. — Buenos Aires, Argentina.

Z powodu zastrzeżenia, nie podaję pełnego nazwiska, natomiast tylko "pełny" wierszyk, który był łaskaw WSzan. Pan mi nadesłać:

Bądź rozsądny!
Odwracaj się od biednych,
Kłaniaj się możnym,
Mów, że umiesz wszystko,
Inny nic nie umie,
Nie zginięz w — tłumie!
"Wielki" chwalił głupstwo,
Kłaskaj w dłonie obie,

Głupstwo zaszkodzi innym —
Nie tobie...
Myślisz, że trzeba coś zmienić?
Nie mów o tym,
Lepiej cicho siedzieć
— — — — —
I wielbić — miernotę...

— ★ —

p. Helena Kawalec — New York.

Nie spodobał się Sz. Pani "ironiczny ton", którym potraktowałem twórczość malarza surrealisty Salvadora Dali. Biję się w piersi! Jako człowiek starej daty, przyznam się, że nie pojmuję tego malarstwa.

Kiedyś, zwiedzałem w Londynie wystawę surrealistów. Uroczą moją towarzyszką, stanęła przed obrazem, zajrzała do katalogu i powiedziała:

— Ten portret teściowej, to mu się naprawdę udało...

Wziąłem z jej rąk katalog.

— Portret teściowej — rzekłem — ma numer 46. Numer 47, na który pani patrzy, nosi tytuł "Pożar Rzymu".

Dlatego to rozgrzeszyłem policjantów, którzy na podstawie szkicu nie mogli znaleźć złodzieja.

Rozmawiamy z Andrzejem Wydrzyńskim

Redakcję naszą odwiedził niedawno młody jeszcze, ale już bardzo ceniony w kraju i za granicą dramaturg, powieściopisarz i publicysta, Andrzej Wydrzyński. Wdajemy się z naszym gościem w pogawędkę. Trudno to nazwać wywiadem. Ot po prostu mówi się o tym i owym. Oczywiście, najwięcej o literaturze i teatrze. O tym ostatnim zwłaszcza. Andrzej Wydrzyński jest bowiem nie tylko dramaturgiem, ale i teatrologiem. Jest autorem szeregu rozpraw teatralnych, szkicu: "Konfrontacja z teorią" i książki "Pamięć teatru".

Pierwszą sztuką, którą wystawił był dramat pt. "Komedia" grany w r. 1947 w Teatrze im. Wyspiańskiego w Katowicach, o postawach światopoglądowych i moralności pokolenia zaskoczonych przez wojnę. Z kolei nastąpiły: "Salon pani Klementyny", komedia w 3 aktach, grana poza Polską również w Budapeszcie, "Ludzie i cienie", dramat, którego premiera odbyła się w Opolu w reżyserii Skuszanki i w którym później w teatrze katowickim główną rolę kreował najlepszy aktor młodego pokolenia Holubek, wreszcie — "Uczta morderców", grana w Teatrze Dramatycznym w Warszawie piąty rok bez przerwy. Ale największą karierę zrobiła niewątpliwie tragedia "Słońce krąży wokół ziemi", przełożona na dwanaście języków, grana m. in. w skróconej wersji w Rio de Janeiro w przekładzie i w reżyserii Francisco Fernandez, w Tel-Avivie, a od roku w Theater an der Spree w Berlinie Zachodnim.

W sztuce tej poruszona została historia Joanny d'Arc, którą zajmowało się już tylu znakomitych twórców. Wydrzyński ukazuje Joannę już w więzieniu aż po chwilę śmierci na stosie. Ale sprawa Joanny jest tylko pretekstem do udratyzowanej sugestywnie wielkiej dysputy filozoficznej o sprawach wolności i odpowiedzialności, o buncie jednostki przeciwko despotycznej, dogmatycznej władzy. Przy okazji warto zaznaczyć, że przedstawienie zachodnio-berlińskie przyniosło Wydrzyńskiemu duże wyróżnienie: 22 marca br. odznaczony zostanie tzw. Jochen - Klepper - Plakette, bardzo cenioną w niemieckim życiu literackim. Na liście pisarzy odznaczonych tą nagrodą znajdują się dotąd spośród cudzoziemców m. in. Thomas Stearns Eliot oraz Christopher Fry.

Do dorobku dramatycznego Andrzeja Wydrzyńskiego należy też szereg sztuk telewizyjnych. Za jedną z tych sztuk "Środek nieba" otrzymał w r. 1963 pierwszą nagrodę.

— Moje zainteresowanie teatrem sięga znacznie głębiej — mówi Wydrzyński. — Reżyserowałem 30 sztuk dla radia i 7 lat dla teatrów zawodowych, m. in. "Kalgulę", Camusa, "Yermę" (Bezpiodną) Garcia de Lorca. Nie wyobrażam sobie życia poza teatrem.

— Ale — wtrącam — zdradzał pan nieraz teatr dla powieści.

— Tak — to mi się zdarzało — śmieje się Wydrzyński. — Melpomena, jak dobra żona, wybaczala mi jednak. Napisałem "Ptaki z sadzy", "Odwrocone niebo" oraz szereg powieści sensacyjnych, jak: "Pościg" i "Ostatnia noc w Ciudad Trujillo", które, muszę to przyznać ze wstydem, przyniosły mi największe nakłady i najwięcej pieniędzy. Chociaż, żeby nie być niesprawiedliwym, nie uważam literatury sensacyjnej za drugorzędną, jeżeli oczywiście książka została dobrze napisana. Z powieści o tzw. poważnej tematyce "Odwrocone niebo" przyniosło mi w r. 1962 nagrodę państwową.

NIEZŁOMNA

Niezdługo minie 20 lat od śmierci Zofii Szulc-Lipińskiej, żony przyjaciela naszego pisma, wydawcy Brazilian-American Survey, Henryka Szulca.

Warto przypomnieć sylwetkę tej bohaterki, należącej do młodszej generacji adwokatury stołecznej w okresie międzywojennym. W czasie oblężenia Warszawy Zofia Szulcowa przebywała w Ratuszu w gronie najbliższych współpracowników bohaterskiego prezydenta Starzyńskiego. Po wejściu Niemców do Warszawy przystąpiła do pracy w organizacji podziemnej i w walce z okupantem wytrwała do ostatniego dnia życia. Latem 1941 r. trafiła nieszczęśliwie na ul. Wiejskiej na obławę i została aresztowana. Nie zdołała pozbyć się dowodów obciążających. Znalaziono przy niej przygotowany do druku materiał do "Biuletynu Informacyjnego". Wytrzymała koshmar śledztwa, nikogo nie wydała. Skazano ją na karę śmierci. Początkowo umieszczono ją w więzieniu na Pawiaku, a następnie odesłano do obozu w Ravensbrueck.

W Ravensbrueck Szulcowa była sztabową w bloku. Dwoiła się i troiła, spełniając rolę pielęgniarki chorych, gospodyni i intendentki bloku. Była opiekunką, siostrą, matką niejednej więźniarki. Wykorzystując swą znajomość języka niemieckiego wywalczyła dla mieszkanki bloku dodatkowe porcje jedzenia, ciepłą odzież, lekarstwa, mydło, skarby, których inne więźniarki były całkowicie pozbawione. Pracując ciężko starała się nie myśleć o swoim losie. A przecież śmierć została jej tylko odroczone. Po prostu nie nadeszła jeszcze jej kolejka stracenia.

Oto co pisze o ostatnich miesiącach życia Zofii Szulcowej jej koleżanka z Ravensbrueck, Aniela Dokońska.

"Kilka miesięcy przed moim przybyciem doręczono Zosi z komendantury kartkę ze słowami: "im Block bleiben!" Znaczyło to nie wychodzić z obozu nawet na apel, albowiem każdej chwili więzień może oczekiwać wyprowadzenia na śmierć.

Było to pod wieczór. Lipińska oczekiwała wyprowadzenia przed świtem. Miejsce straceń było w obozie znane i widoczne z każdego miejsca łącznie z egzekucją, lecz z dużej odległości. Było to piaszczyste urwisko góry z sosnami na szczycie. Tę noc Lipińska spędziła z adwokatem Stypulkowską-Rabską; żadna z nich nie spała. Nie przyszli po nią rankiem, ani następnego dnia. Wróciła do swej pracy obozowej. Upłynęło znów kilka

— Czy jest pan związany z jakąś grupą literacką?

— Zajmuję stanowisko odrębne, całkowicie odosobnione — mówi Wydrzyński. — Nie jestem związany z żadną grupą, z żadnym pismem, aczkolwiek współpracuję od czasu do czasu z "Odrodzeniem" i "Dialogiem". Utwory moje wywołują sprzeczne opinie od najbardziej gorącej aprobaty do potępienia.

— No, to ostatnie pytanie, dość stereotypowe. Co pan ma obecnie na warsztacie?

— Przygotowuję nową sztukę: "Czarny anioł", tragifarsę na temat okrucieństwa ustrojów totalitarnych i powieść: "Wniebowstąpienie generała". Będzie to rzecz o anarchii seksualnej wśród młodzieży i przemianach obyczajowości w naszej epoce.

Seweryn A. Hartman

miesiący. Uwierzyłam, iż Lipińska naprawdę uniknęła śmierci, że losy odmieniły wyrok. Niestety!"

Dnia 5 stycznia 1945 r., po upływie z górą trzech lat od chwili ogłoszenia wyroku skazującego na karę śmierci, zaprowadzono ją na miejsce kaźni i rozstrzelano.

Mieczysław Jarosz "Palestra"
(Streszczenie redakcyjne)

Ruch statków polskich

PRZYJŚCIE STATKÓW

Z PORTÓW POLSKICH

m/s Józef Conrad — Rio de Janeiro — pierwsze dni kwietnia. — Santos — około 10.4.64 r. — Statek przywozi około 4.500 ton szyn i akcesorii. Dostawa ta stanowi zakończenie realizacji kontraktu "Centrozapu" z Rede Feroviária Federal S/A na 50 tys. szyn kolejowych.

m/s Wyspiański — Rio de Janeiro — spodziewany w połowie kwietnia. — Santos — spodziewany 20.4.64 r. — Statek ładuje: obrabiarki i motory elektryczne, narzędzia, aparaty fotograficzne, powiększalniki, mikroskopy, aparaty telefoniczne, drut kolczasty, łożyska, części rowerowe, artykuły chemiczne, sól i inne.

WYJŚCIE W KIERUNKU EUROPY

m/s Krynica — Santos — odpłynięcie około 15.4.64 r. — Rio de Janeiro — wyjście około 17.4.64 r. — Statek załaduje do Polski skóry bydlęce i kawę. São Paulo, dnia 23.3.64 r.

Wspomnienia z Polski. —

Wędrowki na emigracji.

Przygody w Brazylii.

Oto treść:

Zbiór opowiadań

Henryka Przyborowskiego

"RAPORT KARNY"

który ukaże się nakładem "Londyńskiej Biblioteki Literackiej"

BOLESŁAWA ŚWIDERSKIEGO

jako tom XXXVI.

Książka będzie liczyć około 300 stron druku. Cena w przedpłacie £ 1.64.

lub \$ 3.00.

Przedpłatę przyjmują w Brazylii:

Red. Seweryn Hartman, — "Przeгляд Polski" Caixa Postal 4530 — São Paulo.

Feliks Rokicki, — Rua Rep. do Peru 305, ap. 18 — Rio de Janeiro

Janusz Orciuch — Móveis Cimo Caixa Postal 13, Curitiba, Paraná.

W STARYM KRAJU — W STARYM KRAJU - W STARYM KRAJU — W STARYM KRAJU

PRZEGLĄD WAŻNIEJSZYCH WYDARZEŃ

W drugiej połowie lutego zima w Polsce dawała się coraz bardziej we znaki. Gwałtowne śnieżycy połączone ze znacznym spadkiem temperatury szalały na obszarze całego kraju. Aż do połowy marca na polach większości województw w Polsce w dalszym ciągu leżał śnieg. Jedynie na zachodzie kraju rolnicy tu i ówdzie prowadzili wstępne prace polowe. Wywożono i rozrzucano obornik.

Mimo to z nadwiślańskich rejonów sygnalizowano powrót ptaków, m. in. szpaków i skowronków. Obserwowano także przeloty dzikich gęsi, ciągnących z południa na północ.

Wiosna nierychliwa, ale zbliża się i kobiety myślą już o lekkich sukienkach. Z tego powodu w sklepach z tkaninami panuje duży ruch. Panie narzekają jednak na opóźnienia

ze strony handlowców. Na półkach nie widać się jeszcze modnych, letnich materiałów.

W gazetach najwięcej dyskutuje się o księciu Józefie Poniatowskim. Jak wiadomo pomnik księcia Pepi, duża znakomitego rzeźbiarza duńskiego Thorvaldsena, zniszczony przez Niemców, odlany w brązie po wojnie według oryginalnego modelu znajdującego się w Kopenhadze, został wygnany w okresie stalinowskim na placik przed Pomarańczarnią w Łazienkach. Obecnie podnoszą się gwałtowne głosy o przeniesienie pomnika na inne miejsce. Jedni proponują ustawienie go przed Pałacem Prymasowskim na ul. Senatorskiej, inni przed pałacem Namiestnikowskim na Krakowskim Przedmieściu, jeszcze inni przed Teatrem Wielkim na placu Teatralnym. Tak, czy inaczej przeprowadzka nastąpi prawdopodobnie jeszcze w tym roku.

(as)

CZARNA PANI

(D. c. z nr. 37)

Pewna kobieta przyjęła dwoje dzieci sąsiadów, izolowanych, które wróciły z kolonii. Po paru dniach został w fabryce izolowany drugi sąsiad. Ta kobieta odbiera z przedszkola jego dwoje dzieci i opiekuje się, karmi całą czwórkę. W mieście odbywa się tymczasem święto kwiatów. Odbywa się wystawa kwiatów. "Takich jak tu — pisze Gazeta Robotnicza — begonii, róż, astrów, goździków nie widziało się chyba nigdy. Nawet kwiat cebuli ubrany gipsofilą!" Odbywa się corso kwiatowe, korowód z orkiestrą, przebierańcami, końmi, kucykami, ustrojonymi w kwiaty. Wieczorem wielki festyn piosenki i kompozycje muzyczne tylko o kwiatkach. Recytacje z "Kwiatów polskich" Tuwima: "Bukiety wiejskie, jak wiadomo, wiązane były wżwyz i stromo".

W tym samym czasie pod szpital wojskowy w Szczodrem, otoczony oddziałami wojskowymi, podejżdża czarna "Nysa". Warta przepuszcza ją aż do bramy. Kierowca z całej siły naciska klakson. Na ten sygnał drzwi szpitala otwierają się. W świetle reflektorów "Nysy" ukazują się cztery kobiety w maskach, okularach, czepkach, rękawicach, fartuchach i gumowych butach. Niosą trumnę. Zatrzymują się dziesięć kroków od bramy. Kierowca podchodzi do bramy, popycha ją z całej siły. Odechodzi dziesięć kroków w tył. Kobiety wchodzą w bramę, stawiają w niej trumnę. Cofają się dziesięć kroków. Wtedy kierowca i obsługa wozu zbliżają się do trumny. Podnoszą ją, wnoszą do samochodu. Kierowca naciska starter, odjeżdżają ku Wrocławowi. Po północy dojeżdżają na cmentarz. W pogrzebie uczestniczą tylko oni: ekipa oczyszczania miasta. Dla nich zmarła jest anonimowa. W piaszczystym kącie cmentarza, w nocy, bez świadków, odbywa się pogrzeb salowej Dylewiczowej. Nie ma rodziny — zresztą mąż i dziecko są też już chore. Nie ma kwiatów, przemówień. To drugi już grób w kwaterze zarazy.

Jeden z ocalonych, tych, którzy przeszli ospę i wyzdrowieli, opowiadał mi potem o tym klaksonie, a także o pewnym widoku z wiek, mając zresztą oparcie w przepisach sa-

okna. Otóż zauważył mały zagajnik, w którym ludzie z czarnej "Nysy" składali trumny. Było ich zawsze o kilka więcej, niż zgłoszono. Czekali.

Następne dni przynoszą jeszcze jeden zgłoszenie i wzrost zachorowań. Rada, "Komitet 13" i trzeci, powołany dla koordynacji działań władz miejskich, pod przewodnictwem prof. B. Iwaszkiewicza, są zapytywane, dlaczego nie zamyka się kin, kawiarni, restauracji. Ale oni wiedzą, że taka decyzja pociągnęłaby za sobą inne: unieruchomienie środków komunikacji miejskiej, w jeszcze większym stopniu narażające na kontakty, w konsekwencji — zakładów pracy i zamarcie życia miasta. Wszyscy musieliby siedzieć w domach. Stanęłaby produkcja. Żywność trzeba by dowozić do każdego domu. Nieobliczalne konsekwencje materialne i psychologiczne! Ten projekt obie Rady i "Komitet 13" odrzucają z całą świadomością wagi tego postanowienia, ale i bez dyskusji, jednogłośnie. Uważają za najważniejszą barierę dla choroby — szczepienie. Kiedy choroba dojdzie do szczepionych — wygaśnie. Tym bardziej, że szczepią się wszyscy. Nadchodzi najcięższy moment. Pewnego ranka — opowiada mi prof. Iwaszkiewicz nazywany przez obywateli miasta "ojcem zadźwignionych" — otrzymał telefon, że stwierdzono ospę u magazynierki wielkiej piekarni. Wydawała ona chleb i bułki. Każda sztuka przechodziła przez jej ręce. Stała się rzecz potworna i nieodwracalna! Pieczywo, które zarażała chora, rozeszło się do dziesiątków tysięcy anonimowych odbiorców i zostało zjedzone. To był wyrok na miasto. Godzina, która potem nastąpiła, była trudna do przeżycia". Godzinę nie odzywali się do siebie, milczeli. Bębniłi palcami w biurko, wyglądali bezwiednie przez okno. Po godzinie przyszła wiadomość, że magazynierka zarażała się ospą na urlopie. Rano, w dniu powrotu do pracy poskarżyła się kierownikowi, że jakoś źle się czuje. Kierownik, wyrozumiały chłot-

nitarnych, zwolnił ją, nie wiedząc, że ocala miasto.

Nie uniknął jednak tego, żeby się znaleźć w izolatorium.

Dobrane zgodnie z prawem przypadkowych kontaktów grupy ludzkie, nagle pozbawione wolności, poddane ostrym przepisom zaczynają się buntować w izolatoriach. Pewnej nocy więc stu zbuntowanych zapowiada, że opuszczają izolatorium używając siły, zerwają druty i ruszą na miasto. Sytuacja jest groźna: wyjście takiej grupy ludzi na miasto — poza niebezpieczeństwem rozweleczenia epidemii — mogłoby spowodować kontrakcję ludności, która spontanicznie zwalczała ucieczki. Buntownicy idący zwartą masą w piżamach mogliby stać się celem ataku, spowodować zajścia uliczne! Nie wiedzą o tym oczywiście. Przybierają groźną postawę. Milicjanci są uzbrojeni, ale nie wolno im zbliżać się do izolowanych. Dr. Ochlewski wchodzi na beczke i zaczyna przemawiać. Ledwie skończył pada pytanie: "Wirus ospy jest taki mały, to czy pan go widział? Niech pan opisz, jak on wygląda". Trzeba natychmiast sportretować wirusa, opisać jego kształt, zachowanie. Są tacy, którzy są zdecydowani na wszystko: muszą wyjść, żeby załatwić najważniejszą sprawę, sprawę życia, wobec których ospa jest niczym, jak wyraził się jeden z nich. Trzy godziny trwa dyskusja. Bunt zostaje uśmierzony, zebrani podejmują uchwałę, że zostają do końca kwarantanny.

Wszystkie ich sprawy zostają natychmiast przekazane do załatwienia Zespołowi Opieki nad Rodzinami Osób Izolowanych. Codziennie dyżurni tego Zespołu zbierają do specjalnych zeszytów żądania izolowanych. Nawet takie jak podlewanie kwiatów, które wędzną w mieszkaniach, opiekę nad psami, kotami. Odbieranie dzieci z kolonii. W jednym z zeszytów można przeczytać: "Sprawa Marii G. Jej dziećmi opiekuje się siostra, którą chcą wyrzucić z pracy za absencję". "Siostry Zofia i Teresa B., obawiają się, że jak wrócą do domu, to matka je zabije, bo nie uwierzy, że były w izolatorium". Pan J.: "Żona w domu, chora na raka, umierająca. Dowiedzieć się o zdrowie". Wiadomości, jakie uzyskuje Zespół, są złe. Stan chorej ciężki. Mąż prawdopodobnie nie ujrzy jej przed śmiercią. Na to nie ma rady: nie można go wypuścić nawet na godzinę. Wtedy pan J. popełnia samobójstwo. Próba nie udaje się, pan J. zostaje uratowany — ale nadal pozostaje

(Dok. na str. 26)

Dezynfekcja na terenie szpitala we Wrocławu.

Czarna Pani

(Dok. ze str. 25)

zamknięty w izolatorium. Dzieci pani F., kiedy wróciły z kolonii, nie zastały jej. Nim Zespół Opieki wysłał swoich ludzi, już ktoś dzieci zabrał. Pani F. szalała z niepokoju. Potem ustalono, kto opiekuje się dziećmi, ale zdziwionej pani F. nic nie mówiło podane nazwisko: jej dzieci przygarnęli nieznani jej ludzie. Prosiła o przeniesienie dzieci do rodziny, ale wtedy okazało się, że tymczasem dobrzy nieznajomi wyjechali na urlop. Przedtem przekazali dzieci swoim znajomym. Pani F. nie wie nawet, gdzie są jej dzieci. Pewna chłopka otrzymała list od listonosza z jej wsi: zastał jej męża, gdy niósł mu gazetę — zabarykadowanego. Przez dwa dni oblegali go sąsiedzi. Bali się, że przez niego pójdą do izolatorium "gdzie czeka ich śmierć", a co gorsze, jest czas żniw i kto zbierze im z pola? Wszystkie te sprawy są czynnikiem, który wzmacnia napięcie w izolatoriach. Zaczęły się głodówki. Izolowani, którzy ogłosili głodówkę, nie przyjmują kolacji, potem śniadania. Wysokokaloryczne jedzenie — osłabienie jest sprzymierzeńcem zarazy — stawia się przy łóżku. Przy obiedzie na ogół się załamują. Inni ulegają na widok sondy.

Obok buntów i głodówek zdarzały się bandyckie wyczyny. W izolatorium Pracze banda nożowników rzuciła się na lekarzy i pielęgniarki. Pijane prostytutki urządziły "strip-tease", nagle biegały po porytarzach. Kobiety z dziećmi zajmujące jedną z sal stworzyły wśród siebie coś w rodzaju "straży" i zabarykadowały się w środku. Stwierdzono przemęt alkoholu. Płynął dwoma kanałami: półoficjalnie, w paczkach od rodzin, a nawet z biur i fabryk, które ludziom zabranym z powodu kontaktów w pracy — przygotowywały "wałówki". Wysyłano też w skrzynkach z wodą sodową kilka specjalnieznaczonych butelek. Zawierały spirytus. Dwóch specjalnie oddelegowanych wywiadowców zaczęło pracę następującą metodą: w okolicy Izolatorium Pracze był tylko jeden sklep. Wielobranżowy. Wywiadowcy zapytali sprzedawcę, czy nie można dostać wódki, której oni potrzebują dla śmiertelnie chorych. Z krzesła podniósł się mężczyzna, który, jak potem się okazało — stale dyżurował w sklepie. Łącznik poprowadził wywiadowców ku polom, gdzie kończyły się domy. W budynkach podmiejskiego PGR, w komórkach, mieścił się nielegalny skład wódki. Dysponowano tu każdą ilością alkoholu. Handlarke aresztowano. Zarządzenia prohibycyjne Triumwiratu zaczęły działać: wprowadzono rewizję paczek, dotąd nie kontrolowanych. Wtedy też Rada powzięła uchwałę, przekazaną do wykonania Komitetowi Trzynastu o utworzeniu na czas zarazy własnego wzięcia w izbę wytrzeźwień dla izolowanych, którzy zakłócają spokój publiczny, uciekają, zagrażają współizolowani. Więźniowie oporni ubierani byli w "anielskie płaszcze" — kaftany bezpieczeństwa i odwożeni specjalną karetką, eskortowaną przez radiowóz milicyjny. "Wyroki" ferowane przez personel służby zdrowia, który spełniał rolę sędziów, prokuratorów i adwokatów, kontrolowane były przez Komitet Trzynastu, jakby przez sąd apelacyjny. Za dobre sprawowanie zmniejszano karę, więźniowie byli zwalniani — z powrotem do izolatorium. Odosobnienie nielicznych wśród półtora tysiąca izolowanych — ale szczególnie uciążliwych w zamknięciu i odizolowaniu od świata zmienia sytuację. W pierwszym — a więc mającym największą trudności — izolatorium na Praczech zaczyna panować spokój. Inne nastroje panują w otwartym w momencie największego nasilenia wykrywania kontaktów wielkim Izolatorium na Psim Polu.

Otrzymał zezwolenie Triumwiratu, re-

porter "Świata" przejechał bramę z ostrzegawczymi napisami, wozem należącym do kolumny transportowej, złożonej z aut zarekwirowanych instytucjom na czas stanu wyjątkowego. Towarzyszący mi dr. Rodziewicz w chwili, gdy znaleźliśmy się na granicy strony "czystej" i "brudnej", wyjął biały płócienny worek. Rozwiązał go, wyjął lekarski fartuch, pomógł mi go włożyć, zawiązał z tyłu, potem naciągnął mi parę gumowych rękawiczek z długimi mankietami na zawiązane tasemkami rękawy fartucha. Potem zawiązał mi na twarzy maskę, nałożył czapkę. To mundur zarazy. Do takich ludzi mówi się "co maska mówi?" lub "kosmonauta". Milicjant sprawdził moją przepustkę. Przeszliśmy niewidzialną granicę — na stronę "brudną". Zobaczyłem pawilony internatu Technikum Budowy Samolotów, zajętego na izolatorium. Każdy pawilon oddzielony jest drutem kolczastym. Izolowani, w pasiastych piżamach, ze śmiechem pozuja na "więźniów". Na elektrycznym wózku, stanowiącym wewnętrzną komunikację — dwóch ludzi ubranych tak samo jak ja. Spod maski widzę tylko ich oczy.

Dużo dzieci. Dużo lalek. Kazali je dostarczyć Triumwirówie. Dzieci mają bloki rysunkowe. Malują. Przeważnie ospe. Na rysunkach dzieci przybiera antropomorficzne kształty: czarna pani. Zamknęci tu razem atleci ćwiczą całe dni. To rozrywka dla innych.

Było mi trudno oddychać, w palcach rękawiczek zbierał się pot zmieszany z talkiem. Z trudem notowałem pierwszą rozmowę.

Technik telewizyjny opowiedział: "Wezwano mnie telefonicznie do uszkodzonego telewizora. Otwarto mi drzwi. Wszedłem do mieszkania, od razu zorientowałem się, że jest zepsuty prostownik. Nie miałem żadnych narzędzi. Wyszedłem. Tymczasem okazało się, że dziecko właścicieli, którego nawet nie oglądałem na oczy, jest chore. Tak się tu dostałem. Najpierw mieszkaliśmy w pięciu. Potem zostaliśmy we czterech — pokazuje na współtowarzyszy. — Piąty zachorował".

Tak nieoczekiwanie los związał czterech ludzi: dwóch alfonsów, technika telewizyjnego i pracownika administracyjnego pionu spraw wewnętrznych. "Ujrawszy nas — opowiada młody człowiek z baczkami i falistymi włosami spadającymi na kołnier — wszyscy uciekali. "Ospa idzie!" — szedł ostrzegawczy krzyk. Wchodzili w ściany na nasz widok! Najbardziej przerażał nas strach innych przed nami. Przeszliśmy wychodzić.

(D. c. n.)

KRZYSZTOW KĄBOLEWSKI "ŚWAT"

List do Redakcji

Drogi Panie Redaktorze!

Pragnę wyrazić podziękowanie Panu Prez. Henrykowi Jonasowi oraz Zarządowi Klubu "44" za zaproszenie mnie na "wieczór autorski", który odbył się dnia 5 marca br.

Już bardzo dawno nie słyszałem dokoła siebie tak wielu osób mówiących śliczną polszczyzną i ... świetnym angielskim. Atmosfera Klubu, jego piękny lokal, pieczołowita opieka "kulinarna" p. Mariusza Szańkowskiego działa na człowieka w ten sposób, że po pięciu minutach czuje się jak u siebie w domu wśród najlepszych przyjaciół.

Oboje z moją żoną, byliśmy prawdziwie wzruszeni, doznany przyjęciem.

Klub "44" jest redutą polskości. Oby ta "reduta" przetrwała na swoim posterunku — długie lata.

Henryk Przyborowski

PP informuje:

Polska sprowadza zboże. Poza wielkimi ilościami pszenicy, zakontraktowanymi w Stanach Zjednoczonych i Kanadzie, ostatnio Polska zawarła umowę na dostawę kredytową zboża francuskiego. Umowa ta przewidyje na okres trzech lat dostawę pszenicy, jęczmienia i kukurydzy w ilości 400 tys. ton rocznie. Za zgodą obydwu stron dostawy te będą mogły być powiększone do 600 tys. ton rocznie.

Nafta na Warmii i Mazurach? Rosjanie odkryli na należących do nich terenach Prus Wschodnich w okolicach Królewca złoża ropy naftowej, zalegające na głębokości 2.000 metrów na obszarze 50 tys. km. kw. i twierdzą, że złoża te zaczynają się na terenach północnych rejonów Polski (woj. olsztyńskie). Według informacji Instytutu Geologicznego w Warszawie prowadzone są wiercenia na Warmii i Mazurach. We wszystkich dotychczasowych wierceniach natrafiono na ślady ropy.

500 tys. ton czystej siarki. Z polskiej rudy wydobytej w kopalni w Piasecznie pod koniec stycznia wyprodukowano półmilionową tonę czystej siarki.

Zwiększyła się ilość pojazdów samochodowych. O przeszło 150 tys. sztuk wzrosła w ub. r. liczba pojazdów samochodowych w Polsce. Jest ich w tej chwili 1.670.000, z tego największą grupę, bo 1.175.000 stanowią motocykle i skutery. Samochodów osobowych jest 183 tys., (w tym ponad 140 tys. prywatnych), 177.000 samochodów ciężarowych i specjalnych, 114 tys. ciągników i 16.500 autobusów.

Światowa rewelacja w budownictwie dziełem Polaków. Polscy inżynierowie wynaleźli nowy gatunek gazobetonu t. zw. "unipol". Materiał ten nadaje się do obróbki nie wiele gorzej, niż drewno. Odpowiednio wygładzony nie wymaga tynku. Jest tak lekki, że pływa po powierzchni wody. Koszty produkcji "unipolu" są o połowę mniejsze, niż cegły.

Pasza na dnie morza. Wstępne badania wykazały, że na dnie Zalewu Szczecińskiego znajduje się ok. 100 tys. ton paszy dla drobiu i świń, a roczny jej przyrost wynosi ok. 25 tys. ton. Paszą ową jest pewien gatunek małego małża omulka, który przywędrował tu z basenu Kaspjsko-Czarnomorskiego. Wydobyć omulka nie przedstawia większych trudności — wystarczy użyć do tego zwykłą pogłębiarkę czerpakową.

Brazylijska placówka handlowa w Polsce. W Warszawie odbyło się otwarcie Biura Propagandy i Rozwoju Handlu Międzynarodowego przy Ambasadzie Brazylijskiej. Tego rodzaju placówki nie ma w żadnym z krajów za t. zw. żelazną kurtyną. Nadmienić należy, że ostatnio odwiedził Polskę sekretarz generalny brazylijskiego MSZ, Aluysio Regis Bittencourt, który omówił sprawy dotyczące współpracy gospodarczej polsko-brazylijskiej.

Niedźwiedź pod Warszawą. Nad Pilicą w pobliżu Warki pojawił się niedźwiedź brunatny. Niezwykły gość zdążył już porwać kilka kur i gęsi. Głodny i rozdrażniony może być niebezpieczny dla ludzi. Władze leśne postanowiły schwycić niedźwiedzia żywcem. Prawdopodobnie przywędrował on z Białorusi.

Ołbrzymi orzeł ze Skandynawii. Robotnicy zatrudnieni w lesie pod Szczecinkiem w woj. koszalińskim znaleźli rzadko spotykanego w tych okolicach orla przedniego o rozpiętości skrzydeł dochodzącej do dwóch i pół metra. Ołbrzymi ptak wygłodniały i wycieńczony dalekim lotem oddał się ludziom pod opiekę bez oporu. Przewieziono go do lecznicy zwierząt w Szczecinku, ale nie udało się go uratować. Jak wykazała sekcja orzeł w wyniku trudnego i dalekiego lotu zaniemógł na serce. Odbył on prawdopodobnie wyczerpującą podróż przez morze Bałtyczne w poszukiwaniu wybranki.

SPRZEDAJE i PRZYJMUJE
W KOMIS
KSIĄŻKI POLSKIE
SEWERYN HARTMAN

Av. Ipiranga, 1071 — cj. 811
Caixa Postal 4530
Tel.: 35-5432

SÃO PAULO

LUD

O MAIOR JORNAL
POLONES DA AMÉRICA
LATINA
FUNDADO EM 1920

BOA IMPRESSÃO
VASTA DISTRIBUIÇÃO
TRADIÇÃO

Circulação

É O PRIMEIRO EM
TERRAS DO INTERIOR
PARANENSE!

Penetração

É O PRIMEIRO EM
PENETRAÇÃO NOS
LARES DO INTERIOR!

Vantagem

O "LUD" CONTA
COM MILHARES DE
LEITORES, QUE
TÊM O QUE VEN-
DER E COM QUE
COMPRAR.

FAÇA DELES SEUS
CLIENTES. — SEU
CRUZEIRO RENDE-
RA MUITO MAIS.

E FAÇA AGORA SUA ASSINATURA

ANUNCIE NO **LUD**

REDAÇÃO E ADMINISTRAÇÃO: — RUA CABRAL 846
FONE: 4-1057 — CAIXA POSTAL 155 — CURITIBA — PARANÁ

ACMATEG

MATERIAIS
DE CONSTRUÇÕES
EM GERAL LTDA.

LADRILHOS - AZULEJOS

CERÂMICA

ELEMENTOS VAZADOS

LADRILHOS ESMALTADOS

MATERIAL DE CONSTRUÇÃO

EM GERAL, ETC.

Avenida Santo Amaro, 1480

Fone: 61-5802 — Recados

SÃO PAULO

NAJWIĘKSZE I NAJPOPULARNIEJSZE PISMO
POLSKIE W KANADZIE

ZWIĄZKOWIEC

WYDAWANE DWA RAZY W TYGODNIU

które zawsze wyczerpująco informuje o ostatnich
wydarzeniach w Kanadzie, Polsce i w świecie.

Prenumerata roczna:

w Kanadzie \$ 6.00 — za granicą \$ 7.00

Po bezpłatne numery okazowe pisać do:

POLISH ALLIANCE PRESS

1475 Queen St. W. Toronto 3, Ont.

Tel.: LE. 1-2491 — CANADA

Casa Francera

PEDRALIT REVESTIMENTOS LTDA.

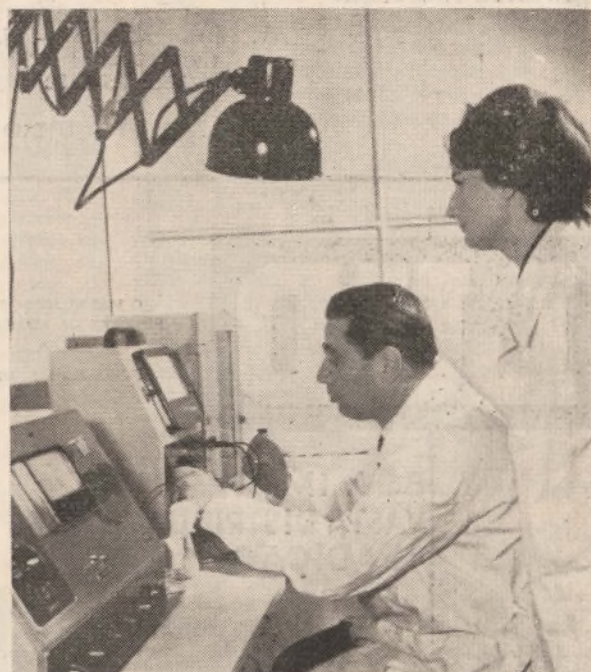
ESC.: R. Barão de Itapeteninga, 124 - 6.º. Tels. 36-6734
e 36-0750 — FABRICA: Rua Amaro Cavalheiro, 381 (Pi-
nheiros) - Tel. 3-1189 — SÃO PAULO.

REVESTIMENTOS EM GRANILITE
DECORAÇÕES EM GESSO
MASSAS PARA REBOCO
ARTEFATOS DE CIMENTO
ARTEFATOS DE GRANILITE
LADRILHOS

W szkole polskiej. Na zdjęciu lekcja matematyki. Nauczycielka — Izabella Bartczak.

Instytut Immulologii i Terapii Ząjęciowej we Wrocławiu związaný jest nierozdzielnie z imieniem sławnego uczonego prof. Ludwika Hirszfelda. Instytut posiada 14 zakładów i największą w Polsce bibliotekę medyczną. Na zdjęciu prof. dr Mieczysław Metzner i lekarz medycyny Iwona Awronczuk przy oznaczaniu potencjału eryderukcyjnego pożywek bakteriujnych.

Wesele Wyspiańskiego na scenie Teatru Powszechnego w Warszawie. Na zdjęciu: Zofia Kucówna — Panna Młoda i Leszek Ostrowski — Pan Młody.

Adaptacja sceniczna powieści Hemingway'a "Za rzekę, w cień drzew" na scenie Teatru Ateneum w Warszawie. Na zdjęciu: Jacek Woszczerowicz, w głównej roli pík. Wantwella i Beata Tyszkiewicz.

Orleans

um cigarro
de
classe

FABRASA S/A

FÁBRICA BRASILEIRA DE LÂMINAS

SÃO PAULO

Avenida Francisco Matarazzo, 718

FONE: 62-0673

FABRICANTES EXCLUSIVOS DAS AFAMADAS LÂMINAS DE BARBEAR JOHNSON & JOHNSON

Tricot-lã

sweater
original

